

СТЕПАН
КРИЖАНІВСЬКИЙ

БЕРІЗКА

СТЕПАН
КРИЖАНІВСЬКИЙ

БЕРІЗКА

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО» КИЇВ — 1971

С. Крумаиловский

Його батько, сільський швець, знаючи ціну шматкові хліба, хотів, щоб і в сина було в руках ремесло,— отож і вчив малого Степана сукати дратву, зачищати гвіздки рашпілем, але хлопця тягло до іншої науки: він любив читати книги. Успішно закінчивши 1925 року семирічку в рідному містечку Новий Буг на Миколаївщині, 14-річний юнак вступає до Одеського кооперативного технікуму. Живе в гуртожитку, де ще були хлопці, які цікавилися літературою і самі пробували сили в поезії,— Панько Педа, Степан Олійник. Найбільше виділявся з-поміж них Панько (учився він уже в інституті). П. Педа вмів свіжо висловлювати думку, застосовувати алітерацію. Вони п'янили від літературних вечорів, особливо коли приїжджали відомі поети.

1928 року і Степан Крижанівський вперше надрукувався: в журналі «Блиски» вміщено його вірш «Забуду пройдені шляхи».

Одеське літературне середовище не могло не впливати на допитливого сільського хлопця. В ці роки вчився тут у медінституті молодий Микитенко, найбільш енергійний і помітний серед тамтешніх літераторів. Головою філії ДВУ (Державного видавництва України) був Володимир Гадзінський, поет і критик, активний учасник вечірок «Гарту» (а після 1927 року — ВУСППу). З 1928 року С. Крижанівський тягнувся до літературної організації «Молодняк». Невдовзі він вступив до Миколаївського ІНО (Інституту народної освіти).

Звідси у 1929 році молодий поет приїздив на другий з'їзд ВУСППу до Харкова і там ближче зійшовся з молодняківцями П. Усенком, Т. Масенком, І. Гончаренком. А вже з осені за їхньою допомогою і зовсім перевівся до Харківського інституту народної освіти. На цей час студент-початківець широко друкується в «Комсомольці України» та в «Молодняку». Наступного року у видавництві «Молодий більшовик» виходить його перша книжка «Енергія». Вона відкривала читачеві індустріально-

морську романтику південного краю з кораблями, що димлять на лимані, з вітрами, що несуть вали хвиль «на піщану Тендру-косу»:

Над затокою
тане синь,
Тоне синь
у часи світань.
У затоці стоїть масив —
Березань.

Впадає в око незвичайність, ба навіть небуденність вірша з алітераціями, звуковими повторами на стику суміжних рядків (пізніше автор знатиме, що цей прийом зветься акромонаграмою, а поки що йому просто хотілося, щоб було так, як у Панька Педи — у його невторних алітераціях на *м* і *л*).

І вірш з дещо книжною назвою «Рефрен» (а в нім рядки «і враз згадається Верхарн, коли виходиш в хугу, в ніч»), і переспів вірша Тихонова про Неву, і «Аеродром (Пам'яті В. Еллана-Блакитного)» засвідчували знайомство юного автора з багатьма літературними зразками.

Уже в цей час у Крижанівського є досить зрілі думкою рядки, і багатьох вражало, що їх написав вісімнадцятирічний юнак. Може, це продовження того заряду, що дали молодий Тичина, Блакитний і Чумак. Хіба не від тичининського «вітру вітровіння» іде в Крижанівського «хмар хмаровиння і вітер прудкий» у вірші «Дим»? Книжку «Енергія» помітила критика: її автора ставили поряд з такими поетами, як Влизько.

Щоправда, і в збірці «Енергія», і в двох подальших («Моїм ровесникам» і «Країна майстрів») переважали зовнішні атрибути зображуваного, чимало ще було риторики і декламаційності. Проте героїка буднів поставала з них перед читачем. Поет намагався оспівати і новий Донбас «в суворій красі краєвидів одвічних, чорних касарень, людей і халуп» («Рядки петиту»), і заграви портового Херсона («Два Херсони»), і осмислити свою причетність до великих справ ровесників («Перегорну сторінку...», «Я поет. Я будівельник слова»). З Харкова комсомолец Крижанівський виїжджає на хлібозаготівлі, на різні кампанії в Богодухів, Охтирку. І незабаром у нього з'являється цикл віршів «Слобожанщина».

І. Франко казав, що в лірикові читач цінує здебільшого ширість, безпосередність і яскравість сповіді. Мо-

лодій поет, ніби почувуючи загрозу від раціоналістичності і схематизму у власних віршах, твердить в одному з них: «Мене оберігає від схоластики життя живого вічна течія». І справді, вірші, підказані кипучими комсомольськими ділами, дають відчуття, що ліричний герой перебуває на бистрині, у самому вирі подій.

Помітним кроком вперед є книга «Повноліття» (1935). В ній автор, на противагу літераторам, які заперечували лірику, заявив, що візьме в поезії «старого Рильського взірць». Звичайно, це стосувалося насамперед художньої форми, і в цьому плані Крижанівський використовує досвід відомого майстра слова. Крім того, він вдало поєднує особисті і громадські мотиви, а таке поєднання тогочасна вульгаризаторська критика вважала в ліриці мало не криміналом. Завдяки широті узагальнення у віршах «Вмируще ремесло», «Прости мене, моя країно...» інтимне стає в нього соціальним, а соціальне набуває інтимних відтінків. С. Крижанівському вдається передати атмосферу щирості, взаємного довір'я, безпосередності між людьми молодшої країни:

Дівчина мою спинила путь.
Проліски в руках, а в очах — згуба...
— Люба дівчино, а як тебе зовуть? —
І вона відповідає: — Люба!

Вміння автора інтимізувати обставини, події та явища життя вдосконалюватиметься і далі, стаючи одною з привабливих рис його творчості.

А над країною збиралися хмари. Десь незабаром пролунають розряди «бойової грози» на озері Хасан. Письменник, що і сам недавно проходив службу в армії, береться за «оборонну» тематику, звертаючись до жанру балади. Потяг до сюжетної поезії був у нього й раніше (вірш «Трете народження Махбуби Рахімової»). Але то була швидше побутова оповідь, віршований нарис. Тепер же поет прагне змалювати героїв Сиваша і Перекопу, воскресити в пам'яті їхні подвиги («Балада про Перекоп»). Оповіті легендою бойові епізоди з фронтового життя Фрунзе й Будьонного лежать в основі «Балади про командарма» та «Балади про сон».

В інституті Крижанівський добре засвоїв і теорію літератури. Високу оцінку дістала його дипломна робота про Василя Чумака. 1937 року він вступає до аспірантури Харківського державного університету ім. О. М. Горького,

де проходить прекрасну філологічну школу, бо саме на цей час припадає розквіт наукової діяльності О. І. Білецького, Л. А. Булаховського, М. М. Баженова, лекції яких слухає молодий аспірант.

В університеті за участю І. Виргана, І. Муратова та й самого Крижанівського відбуваються диспути з різних питань художньої літератури, народної творчості.

Кращі вірші книг «Південь» (1937), «Золоті ключі» (1938), «Калиновий міст» (1940) показують, що автор вдало використовує фольклорні образи. Такі поезії, як «Калиновий міст», «Соловей», є метафорами, розгорнутими на народнопісенній основі. Помітні в збірках і пошуки жанрової різноманітності: письменник вдається і до терцини («Вночі моя уява ожива...»), і до сонета («Криниця», «Ворскла»).

С. Крижанівський серйозно займається науковою роботою. 1940 року він захистив кандидатську дисертацію «Новели Стефаніка». Його запрошено на роботу в Інститут літератури ім. Шевченка Академії наук УРСР.

З 1941 і до кінця 1943 року С. Крижанівський перебуває у діючій армії як кореспондент армійської газети, бере участь у боях, а в короткі хвилини затишшя робить записи по свіжих слідах бойових подій. На Кавказі, під Новоросійськом списує цілі блокноти, нотуючи фронтові епізоди до свого «Кавказького щоденника».

Своєрідним прологом до теми війни є написаний напередодні вірш «Співають діви на Дунаї...», що перегукується з древнім Бояновим співом. У «Слові Івана Франка», створеному вже в воєнний час, виразно чуємо громовозвукій голос самого Каменяра. І разом з тим — такі епічно спокійні медитації, як «Нічого незвичайного немає...», «Роздуми». І короткі, схожі на записи військового кореспондента жанрові картинки, як мініатюра «Малий Іван», і побіжні зарисовки, як «Сестра» («Кулеметника догнала куля, як оса...»), «Мати» («Фронтове життя іде в тривозі...»).

У визволеному Києві С. Крижанівський працює в редакції газети «Правда України». По закінченні війни — продовжує наукову роботу в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка.

Водночас разом із А. Малишком він гаряче береться за відновлення роботи молодіжного журналу «Дніпро», протягом кількох років керує літературною студією при журналі, друкує в пресі нові вірші, статті, рецензії, пе-

реклади. Серед них — вірш «Чекання» про юнацьке кохання, чисте і ніжне. Образ, покладений в основу цієї ліричної перлини, зовні такий звичайний — порівняння дівчини з берізкою:

Скільки раз імла вечірня
Маяла крильми.
Скільки раз берізка вірна
Виглядала з тьми.

Твір датовано травнем 1941 року. Відтоді він лишився в зошиті поета і, пройшовши з ним фронтами Великої Вітчизняної війни, тільки 1946 року був опублікований під тією ж назвою в збірці «Гори і долини». «Берізкою» поезія стала називатися значно пізніше. Якось Платон Воронько познайомив Крижанівського з демобілізованим підполковником Радянської Армії, молодим, веселим студентом Московської консерваторії. Незабаром новий знайомий провідав письменника як соліст київської опери. Так зав'язалася творча дружба поета з композитором Сергієм Козаком, який і написав на його слова чудову музику.

В ліриці Крижанівського перших повоєнних років помітне нове заглиблення. Кращі вірші цього періоду перейняті увагою до людини. В радісні дні перемоги поет не забув про «невтішну», горе якої постає у всій невимовності, у всій гостроті невтоленого болю:

Одна, як і була, не гляну щастю в очі,
Воно спілить мене, як сонце із-за хмар,
Воно мені вночі, як шашіль, серце точить,
І біль мене пече, як негасимий жар...

(«Невтішний»)

Власну інтонацію знаходить автор, передаючи вічне материнське чекання у вірші, присвяченому пам'яті загиблого поета Миколи Шпака:

Нехай на мрамурі й папері
Він буде славний, бойовий,
А раптом... Ось одхилить двері
І скаже: «Мамо, я живий!

Живий, як бачите, не вбитий,
Здолавши злигодні і час,
Розкидавши могильні плити,
Я повертаюся до вас».

Степан Крижанівський, як і інші літератори-фронтовики, ще довго живе враженнями воєнних літ. У його збірках «Гори і долини» (1946), «Під зорями радянськими» (1950) часто прохоплюються спогади про недавнє

минуле, про бойових побратимів. У часі вина ліричний герой вірша «Братові» відчуває гіркий і солодкий присмак, бо «кров ввібрали лози, як вологу, сонце в грона витягло її». Ріки ще здаються авторові «водними рубежами», бо хіба ж «забудеш синь дніпрову і переправу на Дніпрі» («Тиса»). Лист однополчанина переносить думками в Геленджик, «де нас бомбили і не вбили, де жить під бомбами я звик» («Геленджик»).

З подіями війни пов'язана і поема «Норд-ост», що відтворює бойові епізоди, переживання і роздуми фронтового кореспондента. Під час холодного норд-осту, зливи, реву і виття гірського потоку зірвано мости і переправи, перепинено всі шляхи:

Воді на бродях — з головою,
А йти потрібно. Роздяглись,
На голову — одержу й зброю,
За довгі палиці взялись,
І в пінну купіль голі хлопці,
І подинці — на той бік.
...Цей січень в сорок третім році
Запам'ятається навік.

А врятування двох малят, що в смерті на очах гралися в дворі серед трупів і руїн! Недарма поетові згадалася картина Ярошенка «Всюду жизнь».

Герой твору весь час на передовій. Ось він ледве впростався в машину, що, ніби казкова рукавичка, приймає промерзлих бійців. Перемотуючи мокрі онучі, раптом згадує, що сьогодні його день народження. Складні переживання виражено рядками, що завершуються сумною метафорою:

І туга, і наруга разом,
Ніч, холод, голод, гомін гроз.
...Не демон лине над Кавказом,
А гітлерівський бомбовоз.

І зрозумілими стають мінорні нотки в словах:

Далеко все, чим жив і мріяв,
В життя вступаючи, поет.
«И всюду страсти роковые,
И от судеб защиты нет».

Такі ж щирі ліричні відступи, звернені до фронтових друзів, до Батьківщини. Проходячи повз могилу сержанта Мірошниченка, поет, сповнений гордості за землю Шевченкову, записує до щоденника: «Чимало ти Мірошниченків на поле брані віддала».

Хвилюючою є вставна новела (точніше — балада), в якій змальовано подвиг кулеметника Луки Неживого.

Документальність окремих епізодів надає поемі ознак нарису. Такий і опис «чесного воїнства» комбата Іліко Твалавадзе, його інтернаціонального підрозділу.

Форма щоденника посилює достовірність подій, примушує читача вірити зображуваному, виправдовує фрагментарність твору, відсутність наскрізного сюжету тощо.

«Норд-ост» С. Крижанівського доповнює панораму бойових дій Радянської Армії в період Великої Вітчизняної війни і стоїть поряд із «Дунайською поемою» І. Гончаренка, «Сандомирським плацдармом» П. Дорошка та «Солдатським зошитом» О. Підсухи.

У поемі «Сад над Інгулом» розповідь іде так само від імені ліричного героя — письменника, який вирішив посадити сад у степу і таким чином увічнити своє ім'я. Але в «Норд-ості» ситуації диктувало життя, і тому вони «обрастають» численними правдивими подробицями, часом аж натуралістичними, бо «так було». В «Саду над Інгулом» ситуації продиктовані, очевидно, авторським задумом, деталі поступаються місцем описові, загальній розповіді. І хоча й тут є ширі признання поета, але на перший план виступає сама сюжетна канва (така типова для багатьох творів повоєнної літератури: повернення демобілізованого воїна, зіткнення з труднощами в колгоспі або на виробництві без розгортання характеру, внутрішньої мотивації вчинків дійових осіб).

С. Крижанівський — один із письменників, які послідовно зберігають вірність своїм уподобанням. Юнацьке знайомство з творчістю М. Тихонова дало себе знати при створенні героїчних балад і в пізніших часах. Вірш 1949 року «Подарунок» («Я в війну пройшов немало фронтних крутих доріг») явно перегукується з твором Тихонова «Я прошел над Алазанью, над причудливою водой».

Вірним лишається Степан Крижанівський класичному стилеві М. Рильського, мотиви якого одверто звучать, наприклад, у вірші «Одгомоніли теплі зливи» (1959). Але використання досвіду великого поета в творчості Крижанівського, уже зрілого художника, чи не найбільше помічається в схильності до медитативної лірики, як це побачимо в його книжках останніх літ.

Автор «Берізки» дедалі уважніше студіює творчий досвід Рильського — поета і вченого — на тлі здобутків

радянської та світової літератури, заглиблюється в дослідницьку працю.

Поезія і наука при їх сучасному розвої — галузі, які вимагають віддавати кожній з них усього себе. В цьому відношенні вони стають усе більш несполучними, часом непримиренними, хоча й доповнюють одна одну.

Організаційна робота С. Крижанівського — завідуючого відділом Інституту літератури, — перерхитування наукових праць, дисертацій, засідання — все це вимагає невичерпної енергії, пов'язане з великим напруженням:

Я закружляв у каруселі,
У круговерті суєти,
Літа безжурні та веселі
Спливли за спалені мости.

(«Карусель»)

Співець хоче бути володарем часу, інакше постаріє без діла норовистий кінь Пегас і творчі будні будуть затьмарені заметіллям сірих років. У висловленому бажанні «зійти з кружляння в тінь узлісь і голову в траву покласти» відчувається елланівське: «Доклади, содоклади, і ніколи піти поскаржитись степам». Але ж ні, поет ніколи не прагнув спокою, навпаки, писав: «Знайти б тільки точку опори і землю перевернути!» («Неспокій»). Він бере на свої плечі ще й нелегкий тягар «незробленого діла» в науці. Приміром, першу окрему роботу про А. Малишка пише сам Крижанівський. А книжка про Бажана, лекції-брошури для студентів-заочників про Стефаніка і Тесленка! А пізніші передмови до книг В. Чумака, А. Паніва, а статті про багатьох ювілярів — прозаїків і поетів!

Захоплення Рильським, всебічне дослідження його творку увінчується тим, що Крижанівський завершує ґрунтовну роботу «Творчість М. Рильського в світлі теоретичних проблем соціалістичного реалізму», за яку дістає ступінь доктора філологічних наук. Новим на той час було в цім дослідженні узвичаєне тепер поняття, що партійність є категорією не тільки ідейною, а й естетичною. Адже для радянської літератури став органічним новий тип відношення мистецтва до дійсності, коли художник показує світло й тіні, даючи оцінку людям і явищам з погляду комуністичного ідеалу. На прикладі творчості Рильського в дисертації розвивається думка про етапи розвитку соціалістичного реалізму, про те, що цей метод

може збагачуватись на основі досягнень світової культури, тобто не тільки реалізму, але й інших методів і стилів, якщо їх поставити на службу прогресивним ідеям.

Професор С. А. Крижанівський виховує молоді наукові кадри, виступає як офіційний опонент при захисті дисертацій вченими Москви, Ленінграда, Києва, Мінська, буває в закордонних відрядженнях, де бере участь у творчих дискусіях, встановлює контакти з прогресивними літераторами світу.

За участю Крижанівського вийшло біля півсотні книг української «Бібліотеки поета»: збірки ці він упорядковував, редагував, консультував як член редакційної колегії або ж писав до них передмови. Невтомний літературний слідопит, С. Крижанівський розкрив невідомі сторінки творчості В. Чумака, В. Кобилянського, Л. Боровиковського. Нині ним підготовлено проспект нової бібліотеки на 100—120 томів, видання якої було заповітною мрією П. Тичини й М. Рильського. Він є одним із авторів і редакторів багатотомної «Історії української літератури».

Наукова робота Крижанівського не може не відбиватися на його поезії. Якщо раніше у його творчості відчувався досить сильний струмінь інтимної лірики, сказати б, сосюринського напрямку, то тепер перемагає лірика філософська, схильність до розмислу, інтелектуальної поезії, котру захищає він і в своїх теоретичних працях. Але і цей напрям не виник «на голому місці». Нахил до філософських узагальнень був у нього, як ми бачили, і раніше. Поряд з гуморесками на народнопоетичній основі, близькими до співомовок Руданського, є в Крижанівського «Притча про каміння», ближча до Франкових, що може бути зразком обстоюваного письменником «інтелектуального» гумору.

У збірці «Ще не вечір» (1961) С. Крижанівський, збагатившись досвідом ученого, заявляє: «Ще чесні руки тягнуться до праці, а розум ще прихильний до новацій». І справді, цю книжку вже й саму можна розглядати як поетичний старт, розгін до філософської, «наукової» поезії.

Розуміючи час і простір як основні форми буття, ліричний герой вірша «Я божкам ніяким не молюся...» — трудова людина ХХ віку — почуває владу над ними, досить по-панібратському розмовляє з богом часу. Адже людська воля зуміла загнuzдати його:

Служить люд хвилині,
Служить час людині,
А над всім володарює труд!

Автор продовжує користуватися формою сонета, що давно приваблювала його. Ще ж бо до війни написані цією формою «Криниця» і «Сіяч». Тільки тепер «Сонети про любов і розлуку» глибші розмислом, в них, як правило, є оригінальний погляд на явища, не шаблонний поворот думки:

Наївно ми, мужчини, уявляєм,
Даремно тішимо себе не раз,
Немовби ми коханих обираєм,
Насправді ж завжди обирають нас.

Елемент парадоксальності, закладений у цій строфі, розвивається і доповнюється несподіваним висновком, характерним для психологічної новели:

Вночі, коли уява не заснула,
Коли ця думка іскрою майнула,
Я зрозумів натхнення осяйне.

І як же я тобі безмірно вдячний,
Що був тобою між усіх відзначений,
Що між ста сот обрала ти мене.

Ці пошуки знаходять своє продовження у книгах «Вічнозелене дерево життя» (1967) та «Формула щастя» (1970). Зокрема, в другій із них опубліковано «Сонетарій» — сад сонетів, так само цікавих змістом, сонетарій чи не перший в українській літературі. Тут ми знайдемо і канонічний сонет, і сонетоїд, і сонет без рим, і перевернутий сонет. Зовсім штучних конструкцій письменник свідомо уникає, щоб не звести пошуки до трюкацтва.

У згаданих збірках помічаємо прагнення автора показати себе поетом саме 60-х років, відкрити читачеві історичну перспективу. Ось вірш «Спіраль» — неспокійний і нестримний — про торжество поступального руху, про перемогу прогресу над усім, що гальмує його розвиток. Спрямований він проти догматизму, фразерства, що «облітають, мов кульбабин цвіт». Крижанівський полемізує з інтелігентом-скептиком, котрий ладен здаватися на плин подій — мовляв, раз життя іде по спіралі, то все одно, як буде, — «і не жити нам дано — кружити байдуже, байдуже, байдужé». Вірш закликає до активної дії, бо перемога лєнінського ідеалу людини й суспільства відкриває нові обрії:

Вік розширює орбіти.

Видно

Діяння очисної грози,
Але проминають не безслідно
Образи, обра́зи, образі́.

(Побіжно зауважимо, як зріле слово служить тут підсиленню ідеї. Тричі вжите з різними наголосами, воно відтінює три значення і постає перед нами ніби в трьох вимірах).

Письменник стурбований неспокійним ХХ віком, його хвилює, чи стане людина на повний зріст велета, чи не здрибнить себе малістю дій своїх. Багато в нього медитативних віршів, які стосуються найрізноманітніших проблем сучасності, інтимних сторін життя, роздумів про майбутнє планети і людства («Не говори про старості наближення...», «Суперечка з самим собою», «Ода на честь дерева»). Не обминає поет і традицій роду, вбачаючи їх у збереженні завоювань революції, в служінні рідній Батьківщині, в продовженні загальнолюдських справ («Осанна батькові», «Осанна матері», «Дівчині з прекрасної УТ»).

Поезії С. Крижанівського перекладалися російською, білоруською, болгарською та іншими мовами. Він і сам чимало перекладає: байки І. Крилова, вірші О. Пушкіна, О. Некрасова, Максима Горького, В. Маяковського, М. Тихонова, Янки Купали, Якуба Коласа, П. Бровки, П. Глебкі, П. Панченка, М. Танка.

Які ж прикметні риси творчості автора «Берізки», ознаки його стилю, манери письма?

Передусім помічаємо загострений погляд на літературний процес, на «місце поета в робочім строю», а отже і на своє місце в нім. Крижанівський — професор, критик, редактор — ніби стоїть над своїми віршами, нещадно оцінює їх. «Я розучився сіяць в полі хліб, а добре слово сіяць не навчився», — так суворо і так несправедливо говорить він про себе.

Нещадність критика не раз перевищуватиме поетову вимогливість, що в пошуках нового слова немов ганяється за жар-птицею, а вона, як завжди, лишається нічиєю (вислів самого Крижанівського). Погляд на літературу, на завдання митця висловлено у віршах «Суперечка з самим собою», «Що таке поезія?» та інших. Крижанівський ніби підкреслює, що він не претендує на якесь особне місце в поезії, бо всі місця в ній вакантні.

Мабуть, тому у своїх виступах він так охоче цитує Я. Смелякова:

Не был я ведущим или модным,
Без меня дискуссия идет...

Але ж наш автор — таки один із провідних літераторів, і дискусії не обходяться без нього.

Степан Крижанівський належить до поетів, у яких «раціо» перевищує «емоцію», частково, очевидно, за рахунок характеру, а частково за рахунок професії критика, що має справу переважно з логічними категоріями. Ніколи не прагнув він до вишуканої метафори, ніколи не гнався за екстравагантним епітетом. Але вірш його завжди виділявся своїм сюжетним ходом, інтонацією, романтичною піднесеністю, гумором, оптимізмом. Саме цим Крижанівський і не схожий на інших. І, може, не дарма сказав він давніше: «Хай не гучний і не високий голос — я маю не позичений, а свій» («Мені чужа бундючність пишних поз...»). Хоч у його книзі «Формула щастя» потяг до модернізму був явний (і через раціоналізм не в усьому вдалий), проте і тут автор не перестав бути самим собою, бо інтелектуалізм для нього органічний, і особливо там, де він спирається на народний ґрунт.

С. Крижанівський випробував себе майже в усіх поетичних жанрах. У нього можна знайти елегію, оду, легенду, поему, пісню, притчу, байку. Він добре знає теорію літератури, і, може, через те і твори його самого дають приклади найрізноманітніших художніх засобів і прийомів: і алюзовані рядки, як це ми бачили в поемі «Нордост» (у строфі «І туга, і наруга разом...»), і лексичну акромONOґраму у вірші «Ти питаєш — чому я веселий?», і амейбейну композицію у «Розмові з касиркою».

За заповітом свого учителя Крижанівський «плекає мовний сад», слово прагне вжити ориґінально, свіжо, і це особливо помітно там, де воно оновлює риму, наприклад, у сонеті:

Було багато зустрічей, розлук,
Було багато сходин і розходин,
Чому ж ота не входить в спогад жоден,
З ким випито найбільше щастя й мук?

Плекання мови виявляється у словотворчості, оновленні слів через суфікси, через вживання слів у такому

контексті, де вони сприймаються як образи або просто постають у неутертих, незбитих формах (часом освіжені алітерацією): «верховинний вітер верховодить», «для по-бережців море дуже звичне», «всedayні весняні дощі», «багрянюкрила зигзиця», «буйноплин акації в цвіту».

Все це складає ту неповторність, якою вирізняється з-поміж інших і остання книга С. Крижанівського, як та пісенна «Берізка», що вже стільки літ красується в розкішному саду серед вічнозелених дерев поезії.

Дмитро БІЛОУС

ВІРШИ

Це було,
це минуло,
нема...
Тільки острів
майне вдалині,
Тільки море
шумить дарма!
Над затокою
тане синь,
Тоне синь
у часи світань,
Де нерушно стоїть масив —
Березань.

РЕЙС

Порт і ніч.
У ночі колір —
Чорне з жовтим.
Тиха гавань,
Де в п'ятьми магічним колі
Пароплави дальніх плавань.

Пасажирська гавань.
Другий
Рве гудок північний спокій.
І відгукуються глухо
Передмістя і затоки.

Недокурена цигарка,
Вод бурштинові безодні.
Де і хто я буду завтра,
Пасажир морський
Сьогодні?

Трапи піднято.
Напруга.
Відпливає в темінь берег.
Наша многотонна «Вьюга»
Знає шлях в морях південних.

Пасажиром бути — просто:
В третім класі жди світанку,
Вийде заспаний матрос,
Рівномірно виб'є шклянки.

Крізь уранішні тумани
Нашу «Вьюгу» буде вéсти
Певне слово капітана
Просто в напрямі зюйд-весту.

Бо шляхи прямі і знані
І по серцю, і по рейсу,—
Він спокійно до світання
Путь скеровує в Одесу.

Лиш холодна трамонтана
З дальніх далів, з океану...

РЕФРЕН

За вікнами шумлять вітри...
Про що шумить вітрам зимою?
Нехай живе дух неспокою —
За вікнами шумлять вітри.
Устати й вийти в хугу, в ніч,
Де люті стовпища примар,—
І пригадається Верхарн,
Коли виходиш в хугу, в ніч.
У ночі дивний зміст і ритм:
Рипить трамвай десь запізнілий
Та вулицями — сніговії...
У ночі дивний зміст і ритм.
Повніють юрбами вокзали,
І поїзди нічні кричать,
Що знову треба мчать і мчать
І юрбами повніть вокзали.
Я знаю — десь чекає день
Своєї черги, буйних темпів
І я відчую запах тем тих,
Що йдуть до мене тільки вдень.
А зараз ночі чорна хлань
І міста пульс такий нерівний,
Та настрої мій незнано дивний —
Піти у ночі чорну хлань.
І це ж — лише моя утома,
Це не симптом чудних скорбот,
Приходять після дня роботи
І дивний настрої, і утома...

Та не про те шумлять вітри,
Вітри, розбурхані зимою,—
Нехай живе дух неспокою! —
Шумлять вітри...

1929

ДИМ

(Малюнок)

Димить завод на сусіднім кварталі,
Мереживом труб заслонив виднокруг.

За ним простяглися шляхів магістралі,
Туди, де південні задумались далі,
Туди, де спокійно хлопочеться Буг.

Димить завод..

Дим над обрієм тане,
Тане мереживом дивних уяв...
(Хтось, може, дим цей навіки прокляв...)

Ген — розіп'явся в завісі туманній —
Димить завод.

Дим над обрієм тане.
І в надвечір'ї
цвітуть орнаменти
(Хмар хмаровіння і вітер прудкий...).

Тихо спливають години й моменти,
Доки аж тишу проріжуть гудки.

...І в надвечір'ї
цвітуть орнаменти.

Гарно сидіти — квартал від заводу —
Вечором тихим і вірші писать.

АЕРОДРОМ

Пам'яті В. Елана-Блакитного

Бадьорим ранком літаки
Здіймаються з аеродрому,
Коли із передмість гудки
Над сонним містом сіють гомін
І йдуть до брам робітники.

Тоді і я встаю з гудками,
Хоч нині відпочинку день
І відпочинкові лишень
Його віддам. На запит — камо?
Піду брататись з літаками.

Аеродром! Аеродром!
Росте трава. Політ і простір,
Я рад прийти до вас у гості,
Де креслить угорі крилом
Літак пружнясті високості.

Так хочеться їй собі у вись!
Відчути раптом даль безкраю...
Здійнятися й перенестись
В індустріальний Миколаїв,
Що рідний був мені колись.

І так привємно на душі,
Де вітер свіжий родить силу!
І ось, де рясно шпориші

Заткалися в зелений килим,
Я потрапляю на могилу...

Блакитний! І важкий граніт,
І написи, і дата смерті...
Ніяк не можу уявить,
Що він отут, у прах зітертий,
Лежить!

Еллан! Поет і громадянин,
Товариш вірний та боець,
І він тепер — холодний мрець?
Ні, на його могилі камінь —
Початок слави, не кінець...

Аеродром! Аеродром!
Росте життя. Політ і прости́р...
І я прийшов до вас у гості,
Де крає сміливим крилом
Літак блакитні високості.

ІЗ КНИГИ
«МОЇМ РОВЕСНИКАМ» (1932)

ДВА ХЕРСОНИ

I

Налитий сном по вінця і
Занурений у сон,—
Це тишею провінції
Зустрів мене Херсон.
Медяно пахло липою...
Ми, дальні мандрівці,
Опівночі гутіркою
Будили вулиці.
За сонними фіранками,
У темряві квартир,
З турботами міщанськими
Панує тиша й мир.
А ми прийшли бадьорими
Новий Херсон вітать,
Бо знаємо — історія
Назад не поверта...
Вже падав з липи долі цвіт,
Дихнула раптом рань,
Гукнув гудок з околиці:
«Устань, Херсоне, встань!»
А нам з нічної пристані,
З дніпрової води,
Знайомими присвистами
Гукнув гудок: «Прийди!»
Прощай! Прийми слова мої:
Забувши тишу й сон,
Індустрії загравами
Зустрінь мене, Херсон!

II

Нема провінції, нема!
Над брилами міських покрівель
Херсон уранці підійма
Верхи нескінчених будівель.
Вітай, Херсон, добу нову.
Пролине небагато років,
І в твоїх жилах попливуть
Електрострумені високі.
І ти, замріяний Херсон,
Зміняєш свій повільний устрій,
Зміняєш синь свою і сон
На переможний ритм індустрій.
Твій порт візьме новий розгін,
Розколють тишу пароплави,
Що прийдуть із усіх країн
Як символи багатства й слави.

Херсон уранці підійма
Над брилами міських покрівель
Верхи нескінчених будівель.
Нема провінції, нема!

Широкий розмах перспектив
Та будівництва лейтмотив.

ПОЇЗДИ РЕСПУБЛІКИ

Сніги і вітри.

Це така пора,
Що краще дома сиди,
Та відходять
від дебаркадера
На всі кінці поїзди.

Де димом захрясли колії,
З-під тонкого склепіння моста
В широкі простори історії
За составом
состав виліта.

На Бахмач,
Знам'янку,
Ясинувату,

По вугілля,
по ліс,
по хліб,
Щоб ізнов до столиці вертати
За розміреним графіком діб.

Злий, пронизливий вітер цей
З півночі дме щодень.
Для мене республіка — серце,
Сплетіння артерій і вен.

Залізниця
і там,
і там лягли,

Зернофабрики ставлять в рубрики
Тонни зерна —

пшениць і жит.

На широких полях республіки
Ходить план великих робіт.

Дужим темпом живем і творимо,
Мостим міст до мети, і з моста
В широкі простори історії
Паровоз доби виліта!

1931

ІЗ КНИГИ «КРАЇНА МАЙСТРІВ» (1932)

СУЦІЛЬНА ЛІРИКА

I

Підійду до вікна.

Сновигають дощі,

Романтичні дощі,

перед веснами розталь.

Вже десь підіймається лід і тріщить,

Вчувається подих весняних гроз там...

Вітер із півдня.

Що ж, вітре, пронося в даль,

Я півсонний стою, я гадаю: а чи

Зачинити кватирку?

Провесінь.

Розталь.

Шумлять за вікном романтичні дощі...

II

Над річкою літо і гомін,

Погода дзвінка, як струна;

Лишаючи пил і втому,

Приходжу й беру човна.

Така надзвичайна погода,

Такий привабливий ліс;

І човен мій ріже воду

Все далі і далі, за міст.

І помахи весел нелічені,
І човна так легко вести,
Що кожну зустрічну дівчину
Хочеться звать на «ти».

Вони посміхаються світло,
Смуглянки кричать: «Сюди!»
Вони агітують за літо,
Блискучі від сонця й води.

Дівчата, дівчата, дівчата,
Як бризкає щастя з лица!
Пливу! Приготуйтеся стрічати!
До сонця, до вас, до Дінця!

III

Струнко й тісно стоять дуби,
Передсмертним охоплені дрожем,
І роняють над бездорожжям
Жовтий лист у хисткій різьбі...
Так, це осінь. Так, осінь це,
Неохайна стара циганка,
Що приходить до кожного ганку
Із поритим дощами лицем.
Всі говорять: печальна пора,
Але ж осінь — і поклик до праці.
Хай, що мусить,— гние і вмира,
А я хочу інших асоціацій,
А я хочу інших глибин...
Глянь: вітри схолоднілі віють,
В передсмертному дрозі дуби
Перед ганком стоять, не ржавіють...

IV

І западає день за башти, за шпилі,
І гасне сонце за краями парку.
Дзвенять шляхи од мерзлої землі,
Мороз міцнішає. Мороз будує арки.
І сніг скрипить під лижвами. Ова!
Яка краса! Ялина, клен, береза...
І ти летиш вперед,

прудка, дзвінка, жива...

Нехай мороз в лице — колючі леза,
Нехай дерева осипають сніг,—
Які здорові ми! Які щасливі!
Під гору!

Вниз!

Щоби не чути ніг,
Щоби від бігу аж скрипіли лижви...
Лишаються позад

думки, слова, жалі,

Все, крім напруги простору! Як жарко!
...І западає день за башти, за шпилі,
І сутеніє над зимовим парком...

РЯДКИ ПЕТИТУ

Україна — я думав — це море пшениць,
Донбас уявлявся абстрактно: ніби
Заводи підносять загравні німби,
Копальні упали над степом ниць.
Я думав — за руднями зелень трави...
Ідилічний Донець, і яри, і гори...
Похмурі зі зміни ідуть шахтьори,
Що не зносити в штреках їм голови...
І ось він — донецький суворий світ:
Рельєф переламаний і перекинутий,
Де камінь, нурти, де шурфи покинуті,
І зовсім немає пшениць і жит.
Що не кілометр — надшахтні копри,
Терикони породи, на сопки схожі,
І час розміряють різкі й тривожні
Гудки на всі чотири вітри.
Сплетіння рясне залізних доріг,
Вугілля вагони, паротягові кличі,
І голі селища робітничі,
І сумні донбасівські вечори...
Донбас устає

димом домен і труб,
Металургійних заводів, заводів хімічних,
В суворій красі краєвидів одвічних,
Чорних касарень, людей і халуп...
Але як далеко уявний Донбас!..
Зміняє лице царство чорного золота.
Зміня обушок на відбійного молота,
Над висілком світить Культури палац.

Гасла: «Добуток догнати до стал»,
«Техніка, механізація — до забою!»
Країна — як фронт, шахтарі — як з бою,
І кріпнуть заводи, ростуть міста.
Тож всю многогранність моїх почувань
Від строгих картин шахтарського світу
Чи можу я вкласти в такі слова,
Щоб вразили силою динаміту?!

1930

ІЗ КНИГИ «ДНІ, ДОРОГИ, ДРУЗІ» (1934)

* * *

Мене оберігає від схоластики
Життя живого вічна течія.
І з нею я не думаю пропасти,
Від неї йду і зеленію я.
Для того і дерева зеленіють,
Щоб восени достиглий дати плід...

От батько мій —

зеленому вклонявся змію,
Що в праці каторжній — єдина втіха літ.
Але у шевстві майстром був.

У нього

Добротні чоботи — то честь і слава рук.
Він так робив їх, щоби людські ноги
Років із п'ять топтали твань і брук.
З колодки зніме — фумиль, і рулетка,
І сажа, й віск викінчували річ.

Любов до ремесла — щоб міцно й метко,
Зате й замовець ставив могорич.
Чолом тобі, мій батьку, за науку,
Від тебе вчився і до того звик:
Як золоті до праці мав ти руки,
Так я не покладу огуди на язик.

Я нині з крильми... Хто багатший мене?
Я хочу дати речам нові наймення
І розповісти селам і містам,
Як виростає комсомольське плем'я
У партії, що — майстер всім майстрам.

* * *

Те, що в серці залягло мов кладень,
Як я можу мовчки пронести?
Ми з тобою не курили ладан
І не присягались на хресті.
Ще із Миколаєва-на-Бузі,
З гуртожитку, з прохідних кімнат,
Вийшло так, що ми з тобою — друзі,
Ми з тобою вірні друзі, брат.
Недарма підводились до світу,
В мудрість книг вдивлялися, в людей,—
Нам і заповідано носити
Бронзу слів і золото ідей.
Ми навік очистились од скверни
Слів порожніх

і порожніх слав...

Тільки жаль: відкрилася каверна,
Ти немовби кров'ю написав
Нам цю звістку, цю сувору прозу...
В нашу дружбу вкинулась біда.
Не для того ти гострив свій розум,
Щоб напасниці туберкульозу
Двадцять літ, коротких літ віддять.
Валька¹, Валя! Коли можуть лица
Від чужої крові розцвісти,
Я своєю міг би поділитися,
Щоб міцний був і здоровий ти!

1932

¹ Валентин Прокопович — мій друг, молодий критик, рано помер від туберкульозу.— С. К.

* * *

Я поет. Я будівельник слова.
Та не тільки цеглу слів носив —
І на тракторнім я закладав основи,
На турбіннім зводив корпуси.
Це — знамення часу. В кожному русі
Ми Вітчизни стверджували міць,
Всі як є — ці дні, дороги, друзі —
Розумілися на мові будівництва.
Гордістю творця — і слово, й діло,
Тож спокійно на папір кладу
Наших днів незміряне мірило —
Ритм робіт і тишину в саду.
Я кажу: трудом, а не користю,
Наше слово, впевнено грими!
Наші дні вимірюйте на пристрасть
Тих людей, що вийшли з рабства й тьми,
Тих, що на землі не мали місця,
А тепер — зробилися людьми!

1932

ПЕРЕГОРНУ СТОРІНКУ...

(З циклу «Слобожанщина»)

Перегорну сторінку. І мені
Вмить закружляють літери у танці,
І я згадаю про вогні,
Вогні провінціальних станцій,
Що ними я проїхав...
Пил доріг...
І Слобожанщини бори соснові,
Але в стрункі ряди
Стають в сторінках знову
Уперті літери.
І знову до роботи,
Аж доки вистигне утоми плід...

Люблю я вас, нічні мої хвилини!
Вплива в кімнату тиші корабель...
Та десь із замських пустель
Прилине вітер, у квартиру вдарить:
Замало часу згадувать і марить
Про Слобожанщину,
про сосен сонні тіні...

А все ж згадаю:
Комсомольський рейд.
Зима. І тиша. І далеких зор скло.
І заспокоена під льодом
синя Ворскла,
І велич в світ відчинених дверей.
Там гартувалась комсомольська юнь.

Там ночі й дні
заповнювались працею.

Ішла весна.
Ішла весна комун...
Вривалися в весну мою —
Любов, природа, колективізація.

Перегорну сторінку,— і вона
Ляга, як літопис крутого зламу.
Великі зрушення
й великі драми
Виносила тверда земля сповна...

Сідать до столу готувати звіти —
Нема часу на романтичні вірші,
Та б'є в квартиру слобожанський вітер,
А всі вітри перед весною свіжі...

Перегорну сторінку. Та утома
Кладе на ліжко. І вві сні
Мені ввижатимуться знов огні,
Огні провінціальних станцій,
І Слобожанщини бори соснові...

ТРИ НАРОДЖЕННЯ МАХБУБИ РАХІМОВОЇ

Поїзд з Ташкента виходить нічно,
Повз тополі, арики, городи-блокву,
Ніч минає як стій... І години не злічиш...
На Москву, на Москву, на Москву, на
Москву!..

Десять сотень людей у зелених вагонах
За маршрутом — Москва,
за маршрутом — Турксіб.

Люди всіх націй, кендир і бавовна,
Трактори з Сталінграда, вугілля і хліб.
От і життя повертається руба:
Вчора — минуло, завтра — не так...
У плацкартнім вагоні наша Махбуба
З командировкою на робітфак.
День зустрічає в казахській пустелі,
День у пустелю знов запада.
Чотири доби доріженьку стеле.
Юрти. Верблюди. Спека. Вода.
Вода — ніби марево. Блисне — й немає.
В пісках Сир-Дар'я. Лазуровий Арал.
І знову нудьга і пустеля безкрая,—
Дивися, Махбубо, в піщані моря.
Ковдра. Харчі. Гроші пильно злічені,
Через п'яте-десяте російські слова...
Так здійснюється мрія смуглявої дівчини,—
І уже попереду маячить Москва.
Коли, перебігши простори Надволжя,
Поїзд вліта на Казанський вокзал,
Вечірнього сонця промені-вожжі

В вагони вриваються як гроза.
Юрба на пероні. Вечірні газети.
Дзвінки і приходів-відходів пора.
Махбуба Рахімова родиться в т р е т ь е,
І радість на серці росте, як гора.
Вперше родилась вона у полоні,
Вдруге — коли зняла паранджу,
Втретє тепер, на московськiм пероні,—
На робітфак, на нову межу.
Не плакати. Не сніти. Не жаліть. Не боятися.
Працювати Махбубі, вчиться, горіть,
Адже Москва — це надія всіх націй,
Погляд на Кремль повертає весь світ.
Виходить вона на залюднену площу —
Вечірня Москва шумить і струмить...
І наша Махбуба, ніби на прощу,
На площі спиняється тільки на мить.
Розгублена мить... Та братва зустрічає
Із студмістечка, де кожен «уртак»¹,
Хлопці її напувають чаєм...
Перейдена справді дорога крута.
Так повість кінчається... Далі — дати...
Махбубо Рахімова, руку подай!
Тричі родитися, раз умирати,
Краще родитися, чорт забирай!

1932

---

¹ У р т а к — товариш (*узбецьк.*).

ІЗ КНИГИ «ПОВНОЛІТТЯ» (1935)

* * *

Нехай мені торочать дурні,
Що ніжним лірикам — кінець!
Візьму, не ставши на котурни,
Старого Рильського взірець.

Ляблю рожеві крила ранку,
І золотого дня ходу,
І дальню пісеньку-веснянку,
І сілі яблука в саду.

Як ластівки шукають неба,
Як дерева чекають птиць,
Як в подорожнього потреба
В гуті припасти до криниць —

Та і мені до краю любий
Цей сонячний, високий світ.
Я разом з ластівками буду
Крилом черкати зелень віт

І савити і землю, й воду,
Співати і дівочий сміх,
Лябити цвіт, чекати плоду
Землі, найкращої з усіх!

1934

* * *

Час іде, як кур'єрський поїзд.
Миколаїв, тобі привіт!
В нашу молодість входять грози,
Борють пристрасті юних літ.

Так, бувало, тобою мариш —
Краєвидом труб, лісом рей,
Де виходить з порту «Товариш»
В черговий закордонний рейс.

А тепер я прийшов прощатись,
Мое місто, мій давній друг,
Скоро, мабуть, не зустрічатись
Нам з тобою, чудесний Буг.

Із привіллям твого яхтклубу
Та із мудрістю читаних книг,
Бо навіть цілуючи любих,
Ми все ж покидаєм їх.

Роки вірності перед нами,
Коні й зброя чекають нас.
Під військовими іменами
Наша молодість почалась!

1933

* * *

І чорна яма двору, і кімната,
Живий, до серця врізаний докір:
Життя не тут!
Ввійди в нього як атом,
Щоб мертвим словом не захряс папір.

Виходь у світ, хороший та барвистий,
Почуй, приклавши вухо до землі,
Яких пісень співають трактористи,
Як трактори гуркочуть по ріллі.

Ввійди до поїзда і вийди всюди,
Де скошені хліба і де в добу нову
Із працею й піснями входять люди,
Де друзі й недруги твої живуть!

1935

* * *

Ніч виходить в липневі степи
Із несказаним словом про тебе.
Ми в дитинстві шукали стовпи,
На яких тримається небо.
Невідмінність марева знавши,
Вірні вірі малих малят,
Ми до обрію бігали завше,
Де стикається з небом земля.
Але далі відходили гони,
Віддаляючи нашу мету,
І підвозив нас дядько фургоном
В нашу хату, підсліпу й просту.

Ось ми вирости. Стали багаті
Словом, волею до мети;
Треба й далі з дитячим завзяттям
Переходити наші путі.
Знову прагну до тебе думою,
Як в дитинстві до неба колись.
Я пішов би шукать золоту мою
І кричать навздогін: «Повернись!»
Ніч виходить в липневі степи
Із несказаним словом про тебе.
Ти — як спрага. Так дай же пить
Із бездонної чаші неба!

1934

* * *

Може, все життя тебе я ждав,
Може, все життя про тебе мріяв;
Звів і розлучив нас дивний Київ —
Дав дарунок і назад забрав.

Ніби завойовник, ти прийшла,
Зайняла в полон і серце, й руки.
Мить — і несподівана розлука
Нас з тобою раптом розвела.

І від того слів цих марнота,
Опадає щастя цвітом білим...
І тепер — шукай усе життя
Дівчину з твоїм найменням милим!

1934

* * *

Сонце в шибку стукає — вставай,
Я розвіяло останню хмарку...
День який! Вези мене, трамвай,
До найглибших нетрів лісопарку.

Здрастуй, мій золотокрилий птах,
Здрастуй, дорога моя природо,
Славні люди в селах і містах,
Щедрі на добро, любов і вроду!

Дівчина мою спинила путь.
Проліски в руках, а в очах — згуба...
— Люба дівчино, а як тебе зовуть? —
І вона відповідає: — Люба!

1934

* * *

Мое серце, володар мелодій,
Ти мене навіки одведи
Од сухих шовковиць, що не родять,
Од джерел, в яких нема води.

Та я маю дар — найкращий в світі —
Творчості глибинні джерела,
Батьківщини мужне повноліття,
Повні літа щастя і тепла.

По-травневому мені знамена,
Ніби птиці крилами, шумлять,
По-святковому щодня до мене
Повертається моя земля.

1934

НАДХОДИТЬ ВЕСНЯНА ГРОЗА...

Підводяться хмари, на крилах несучи вагу,
Невідомо — чи град, срібний дощик, чи буряну зливу;
Я збираю слова, що бредуть як розгублений гурт,
І заржавлені рими готую до дії, як ринви.
Дощ спадає як стій, як музика-імпровізатор,
Як завіса на сцені, де грає актор гаряче;
Дощ як з діжки сипнув, і струмочки сплелися, мов
грати,

Дощ спадає на всіх і січе, і січе, і січе...
О весняна грозо, ти прояснюєш далеч бездонну,
Горизонти розходяться, неймовірно свіжіє життя.
О весняна грозо, о пахуче дихання озону,
Велич світу зростає, і птиці на північ летять.

Кругойдучості сонця соняхи заздять віддавна
І за ним повертають ясно-жовті свої картузи.
Виростають хліба, луг цвітінням красується славно,
Просо стріли пускає — все це діти землі і грози.
Як не славити землю, де цвіт, рясноцвіт і весілля,
Цю запліднену землю, политу струмками дощу.
Дощ на неї упав — і вона набирає всесилля,
І мовчання її рівне тому, що я не мовчу...

1934

* * *

Уже покошені отави
І ниви голі, як мерці,
І сонце лле бліді і мляві
Передосінні промінці.

Іще стоїть ясна година.
Жовтавий степ, червоний ліс,
Горить червіньково шипшина,
І терен гронами повис.

Над степом сходить тихий вечір,
Завісою лягає пил,—
Іде шляхом незримих течій
Похмура осінь на степи.

І журавлиний клекіт чути
Надхмарних перелітних зграй;
І тільки я один, забутий,
Не лину у далекий край.

Ці думи ввечері полинні,
Безсонні мрії уночі,
Бо дні такі передосінні
В незнану кличуть далечінь.

1928

ВМИРУЩЕ РЕМЕСЛО

Блукаючи знічев'я по містечку,
Де цвіт акацій та півсонний спокій,
Де люди, дерева, повітря в млості,
Я заблукав у будочку шевця.
Швець нагадав мені старого батька —
Ті ж сірі очі, довгий ніс орлиний,
Та ж зігнута професією спина,
Русявий, з сивиною в скронях зуб.
І доки він латав мої ботинки,
Розповідаючи життя немудру повість,
З дитинства із майстернею знайомий,
Я думав про вмируще ремесло.
Мені згадалися наша темна хата,
Низький верстак із шевським інструментом
І навкруги розкидані недбало
Старих фасонів різні колодки.
Мені згадалися смола і дратва,
Лубок і клейстер, копили й правила,
Рулетки, фумилі, ремінний шпандир —
Ним батько добре частував мене...
Ці давні пахощі сирої шкіри,
Смоли і воску, клейстеру і сажі,
Й мелодія сапожницької пісні
Стоять ще й досі в пам'яті моїй.
Вони пов'язані — з зігнутим батьком
Над чобітьми пудовими, міцними,
Із горілчанним духом неодмінним,
З суботнім урочистим шабашем.
Вони пов'язані — з глибин дитинства —

З суворим духом віковичних злиднів,
Із дідом Юдкою, що мав шкіряну лавку,
З Волошкою — місцевим куркулем.
Для них мій батько гнув щоденно спину,
Для них шив хромові, юхтові і шеврові
Дебелі чоботи. І мав злиденні гроші
І чорний та черствий щоденний хліб.
А щонеділі випивав по кварти
В компанії з чоботарем Корнієм
І Транським — заготовщиком і другом,
З заловцями з куркульських хуторів.
Додому п'яного я вів з базару тата,—
А випивши, він був надміру добрий,—
Він збіцяв віддати сина в школу
І визчити його «на вчителі»...
До діда Юдки в синій понеділок
Я бг позичити полтиник на похмілля,—
І багко знову в тім одвічнім колі
Сідав за чорне й кляте ремесло.

Містечко вмерло! Вмер і непман Юдка,
Куркуль Волошка вирваний з корінням,
Дух власності, дух косності й дурману
Коли не зовсім вмер, то помира!

Воскресли ж тіні містечкових злиднів
І лсбода міщанського спокою —
Вони принесені з глибин дитинства,
З обличчям батька в будочці шевця.

Минулому — моя ненависть чорна,
Сучасному — моя любов і радість;
Негавистю цією і любов'ю
По-справжньому я дужий і живий!

1934

ЛЮБА

Не зупинить життя розгін
Ані розстріл, ні смерті згуба.
Скільки раз ти йшла на загин,
Оживала й вмирала, Люба.

Ти із тих із перших дівчат,
Що виходили з темряви, з долу,
За майбутнє, за радість життя
Перші стали в ряди комсомолу.
Ти на фронт в перших лавах ішла,
На куркульської злоби Вандеї,
Ти в підпілля з собою несла
Височінь своєї ідеї.
Та не тільки Аронова ти,
Смерть в Трипіллі зустріла героєм,
Всюду кров'ю кропила fronti
І ворожою й власною кров'ю...

Десь лишились сестра мала
Та убога, старенька мама...
Вас любов і зненависть вела
На запеклий бій з ворогами.
Пронесла ти, відкинувши страх,
Те, що навіть смерть не загубить,
Як боєць, більшовик і сестра,
Невмируще наймення — Люба!
Ним гримлять тепер у віках
Імена твої різнойменні.

ІЗ КНИГИ «ПІВДЕНЬ» (1937)

ДНІ І НОЧІ...

Дні і ночі я один проводив
Серед клену, бересту й сосни.
Я шукав цілющої природи,
Прагнув спокою і тишини.
Дух поезії криштално-чистий
Суєти ніколи не терпів.
Я блукав і слухав шелест листя,
З річки воду пригорщами пив,
Ставив ятери на рибу ніччю,
Човен хлюпнути не міг в тиші.
Дивним неспокоем таємничим
В березі шуміли комиші.
Так минали дні.
Достигли груші,
Пишні яблуні стояли на порі,
Золоті і ніби непорушні,
В безвість одпливали вечори.
Так росла самотність. Не багата
Моя доля на любовні дні —
Навіть в спогадах моїх дівчата
Не тривожили життя мені.
Скільки радості несе кохання,
Скільки запахів, і зір, і трав!
Нас одвічно невідоме манить,
Як смуглянки дальньої рукав.
Душу нам тривожить обрій дальній,
Манить висота і далина,
Друзі у самотності печальній,
Кухлі, повні меду і вина...

Так прийшла самотність.
Дивне диво,
Забрела нудьга в шляхи мої.
Жив завжди я повно і щасливо
Не в самотності — в гучній сім'ї.
Живши на бурхливій Толкачівці,
Я ніколи спокою не знав.
Хлопці заспівають поодиноці —
Шість пісень з кімнати залуна...
Примуси шуміли в коридорах,
В кранах захлиналася вода,
І розмови, наче піна в морі,
Не лишали в пам'яті сліда.
Там любились ми і розлучались,
Там жили, не знаючи біди,
Там і вірші, як любов, траплялись
І лишали в пам'яті сліди.
Слів докору я тим дням не кину,
Хоч, бувало, й ночі не засну,—
Хто не знав спокою й на хвилину,
Може полюбити тишину.
Полюбити може й розлюбити,
Так і я — любив і розлюбив.
В цім зеленім та бурхливім світі
Помилявся, працював і жив.

Та поволі опадає листя
Просто з дерева на дно душі.
Як мені кортить у рідне місто,
Де робота і товариші.
Я вливаюсь, як струмок в річище,
Я ладнаюсь у нові світи,
Пориваюсь — уперед і вище —
В задушевне слово увійти.

Прощавайте, трави і дерева,
Зорі, птиці, ягоди, ріка,
Сторона задумано-вишнева
І привітна хатка лісника.
Покидаю мій спочинок строгий,
Мов короткий і м'який полон,
Для життя, де сходяться дороги,
Праці й творчості являючи закон!

ДОРОГА

Я живу серед густого лісу,
В полотнянім таборі — намет.
Але, підіймаючи завісу,
Може далі глянути поет.

Бачу я: кругом моя Вітчизна —
Сильна, незборима і міцна.
Кожному — своя дорога різна,
А мета у всіх у нас — одна!
Я виходжу на дорогу нині
І себе питаю: чим я жив?
Чи достойно рідній Батьківщині
Все своє мале життя служив?

Звичним оком табір оглядаю,
Де життя військового звичай;
Миргородські хлопці затягають
Пісню про Далекосхідний край.
Краю рідний, західний і східний,
Як мені відгукуешся ти
І героїв голосом привітним,
Йї задушевним словом самоти.

Я щасливий, що, не здавшись прозі,
В артполку в похід коня сідлав,
Що дівчат, у життєвій дорозі
Зустрічаючи, — не обминав,
Що ніколи не кривив душею,
Радість не промінював на злість,

Що проходжу рідною землею
Як її господар, а не гість.

І тому-то за свою країну
Стати я грудьми завжди готов.
На прощання поцілую сина:
«Сину мій, рости собі здоров!»
І — по конях, і — по батареях,
За життя, за нашу землю й мир,
Вірні друзі юності моєї,
Кожен з нас — боєць і командир.

В цю дорогу просто і одверто
Я виходжу з радісним лицем.
Боротьба веліла будь поетом,
Пісня помагала будь борцем!

* * *

Був я вражений таким пейзажем:
На спокійнім березі Сули,
Де стоять лелеки, ніби стражі,
Де прадавні верби поросли,
Де я тілом молодим і чистим
Розітнув, розрізав тишину,
Що дрімала станом урочистим
Скільки зим і весен — не збагну,
Раптом над лісами, над полями,
Над спокоєм споконвічних вод
Із-за рогу вплив перед нами
Чорний, гордий катер «Наркомвод».
Він робив своє звичайне діло,
Тягнуци із півдесятка барж,
Мимохить упевнено і сміло
Стародавній змінював пейзаж.

Ніби птах небачено великий,
У повітрі закружляв літак;
З ним хотів змагатися шуліка,
Але вище не злетів ніяк.
А кругом леліло щедре літо,
Повна мудрості природа, і вона
Вся була настроєна летіти,
Хоч віки лежала мовчазна.
Я люблю чудову цю природу,
Розумом піднесену людським;
І, кидаючись в холодну воду,
В течію прадавньої ріки,

Я радий, що може захистити
Шир степів і неприступність вод,
Землю, на якій нам дано жити,
В синім небі бистрий самольот!

1936

ПОЛТАВА

Проходять роки величаво,
Лишають на землі сліди.
Навік я полюбив, Полтаво,
Твої незрівняні сади.

Ні з чим тебе не порівняю,
О сонцесайне місто-сад.
Де не ходжу і не блукаю,
До тебе повернусь назад.

І я в тобі до серця візьму
Все, чим живу, все, що люблю.
Полтаво! Сад соціалізму
На тебе схожим уявлю.

Чекай мене до себе в гості...
Люблю твій вигляд чарівний,
Твоїх околиць синій простір,
Напій повітря запашний.

Весною повернусь хутенько,
Пройду і пахощами вп'юсь,
І Мирному, і Короленку
Низьким поклоном уклонюсь.

Хвилини щастя перебіжні
Я поспішаючи ловлю,
Твої, Полтаво, співи ніжні,
Скажу не криючись — люблю!

Коли б я юнаком зеленим
Шукав дороги у житті,
В твоїм саду благословеннім
Я б зупинив свої путі;

Коли б одинаком тендітним
Блукав по світу без пуття,
Серед красунь твоїх привітних
Знайшов би подругу життя;

Коли б я був похилий віком,
Мені б твої рясні сади
Були немов цілющі ліки,—
Я б вік прийшов кінчать сюди.

Не перший, не другий, не третій,
Не ветхий днями й не юнак,
Я трудівник і муж. І вмерти
Я не збираюсь аж ніяк!

Ще дівчина мене пригорне,
Ще й пісня скориться мені,
Лише війни обличчя чорне
Стоїть, як привид, вдалині...

Співаючи Вітчизні славу,
Я по землі моїй ходив.
Твій образ чарівний, Полтаво,
На віки вічні полюбив!

САД ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В сухім каспійському степу,
В десятирічному засланні,
Він, муштру терплячи тупу,
Лічив лихі літа в мовчанні.

Паперу й фарб нема. Слова,
Як лава, запеклися в серці,
А творчий дух живий, жива
Душа творця з неволі рветься.

Новопетровський форт глухий
Надовго світ закрив солдату,
Проклявши засуд свій лихий,
Поет до рук бере лопату.

Серед пустелі буде сад!
Він оживить цю мертво глину!
Хай яблунь цвіт і верби в ряд
Нагадують про Україну.

Нехай шумить гіллям верба,
Така, як над Чумацьким шляхом.
Від любих споминів журба
Тут розсипатиметься прахом.

І зріє животворний труд —
Поет в сухій землі саджає
Слабенькі деревця, і тут
Душа поета оживає...

Минуть літа. Мине життя,
Але не зігнуться, як скелі,
Не підуть думи в небуття,
Не зникне сад серед пустелі.

Як світу нового краса
Ввійшла в пророчі сни поета,
Так українець і казах
Увійдуть в сад його безсмертя!

Пройшли літа. Пройшло життя.
Та виросла доба яскрава —
І не пішла у небуття
Поета невмируща слава.

І сад — його чудовий твір —
Шумить зеленою листвою,
І вечорами в сяйві зір
Старі і юні йдуть юрбою

Туди, де жив і недарма
Засаджував пустелю густо.
Розквітнув сад, і впала тьма
До ніг ясному віку людства!

КІНЕЦЬ ЛІТА

Вже літу надходить яскравий кінець:
На заході сонце кладе багрянець,
Жовтогарячий на кленові лист,
Багрянцем дуби та берези взялись.

Прощай, моє літо, природо моя,
Прощальні берези край бору стоять,
Блакитним од неба здається село,
Блакитне безмежжя край бору лягло.

За лісом дві пари на травах лягли,
Од ніжності землю вони обняли,
На релях-качелях, до неба немов,
З природою дружна гойда їх любов.

Я заздрісні очі звертаю туди,
Де груди в дівчат — як достиглі плоди,
Де губи в дівчат — як розквітлі сади,
А очі — як повні криниці води.

Я славлю природи одвічну красу.
Шипшину і терен достиглі несу,
І яблука падають долі з гілля,—
Яка ти багата і щедра, земля!

Я сонячне літо без краю люблю,
Як молодість дивну й щасливу мою,
Та літу надходить яскравий кінець —
На заході сонце кладе багрянець.

1936

ГОРЬКИЙ

Вночі на вікнах запнуто фіранки.
В мою кімнату входить безгомінок.
І я один. І очі від сторінок
Не відірву до синього світанку.
Повільно в тиші шелестять сторінки,
В кімнаті розмовля зі мною Горький...
Бушує Волга. Жигулеві гори,
Як довгі тіні, постають на стінках.
За ними бачу я нічні квартали
Одеських вулиць. Порт із босяками.
Там сам блукав я давніми літами
І слухав спів гудків, вдивлявся в моря далі.
Там відпливали й тали пароплави,
За дальній обрій рвалася душа,
В вантажниках засмаглених і жвавих
Я бачив горду постать Челкаша.
Ах, Горький, Горький! Сни юнацькі дивні
Ти відібрав. В очах утома висне,
А я читаю про твоє дитинство,
Про дні твої бурлацькі про мандрівні.
За мною тиша стала світлоока,
Уже чадить і догоряє лампа,
Вже сполохи зимового світанку...
Кінчаю том. Біжать рядки про Блока.
Уже десь сполохи зимового світанку,
Злітає сон, склепляє кволі вії,
Мороз надворі, люті сніговії
На мене задивились крізь фіранку...

1928

МОРЕ

I

Я море побачив
У вечір звичайний,
Ген човен маячив,
Мов чайка, печальний.

Спинився над морем,
Спинився в захваті,
А моря простори —
Мов сині загаги.

У світі є велич
Одвіку донині.
В незміряну безвіч
Летіли хвилини.

Такий я маленький,
Такий непомітний,
А в морі простори
Бушують і квітнуть.

Ідуть пароплави
Із зоряних рейсів
В веселу, і славну,
І рідну Одесу.

Романтико моря,
Я в тебе в полоні,

Тобі мої мрії
І ночі безсонні.

Мов падало небо
Високе й холодне,
А море — далєбі —
Блакитна безодня.

II

І чаєчка кряче,
І човен маячить,
Чому я, одначе,
Людей не побачив?

Що мріють не мрії,
Що їдуть по рибу,
У дикій стихії
Стрічають загибель.

Що знають тривоги
Від штормів брикатих,
Шукають дороги —
Тікати, тікати.

А ночі безсонні,
А ранки багрянні,
Од бризків солоних
Рибалки мов п'яні.

. . . . .
У світі є велич
Одвіку донині.
В незміряну безвіч
Відходять хвилини.

Романтико моря,
Я в тебе в полоні,
Тобі мої мрії
І ночі безсонні.

1928

* * *

Вночі моя уява ожива,
Гаряча кров вистукує у скроні,
Приходять ордами незлічені слова.

Стискаю їх, мов скарби, у долоні,
Пускаю рівними рядами на папір
І так люблю хвилини ці безсонні.

За вікнами, як роз'ярілий звір,
Холодний вітер в темряві північній,
А ти працюй! І знай, і вір,

Що сон — то смерть, що ти не вічний;
Тож квапся жити, думати і творити,
Суворій правді заглядай у вічі,

Уловлюй вічність у єдину мить
І кожну мить на вічність перетворюй...
Оце — твій власний, неподільний світ!

Аж доки ранку промінь ясновзорий
Не гляне в шибку й за єдину мить
Не прийде сон привабливий і скорий...

1929

ПАМ'ЯТІ ЕДУАРДА БАГРИЦЬКОГО

В цей день в степу метелиці бродили
І замітали поле й дальній шлях
І дерева стояли сніжно-білі,
Узорний іній виснув на гіллях.

Звичайний день. Напружений. Військовий.
Кричало радіо — Москва, Москва!
Од вітру щоки стали малинові
І замерзали на льоту слова.

А потім, щітки і скребниці взявши,
Ми коней вивели на конов'язь.
І в цім житті для нас звучала завше
Та музика, що з'єднувала нас.

Ми поверталися з походів пішки,
І, зморених, долав нас теплий сон.
А в цю годину десь на збитім ліжку
Негожа смерть підстерегла його...

Він кликав друзів, щоб здолати горе,
Він кликав юні весни, Чорне море,
Бійців-котовців, що у сизій млі
Його пісні возили на сідлі.

Він кликав із доріг, що їх проходив,
Гідрографів, мисливців, рибоводів.
Не допомгло! Схопила зла задуха,
Здавила горло. Впала голова.

А в полк до нас, крізь ніч і завірюху,
Вже радіо доносило слова:
«Помер Багрицький».

Ні, не може бути!

Як міг померти він, такий живий?
Ще по землі зятято, радо, люто
Його герої йшли в одважний бій
З природою, із ворогом заклятим,
Ще прикордонник пильнував кордон,
Ще пісню про Котовського завзято
Співав кавалерійський ескадрон...

Ми заспівали пісню «Ой по конях...»,
З вечірньої уборки ідучи.
Днювальні починали ніч безсонну,
Ми ж засинали, але нам вночі
Походи снилися, іржання коней,
Сигнал тривоги грає сигналіст...

Таке життя і він любив до скону,
Увесь його барвистий, вічний зміст...

ІЗ КНИГИ «ЗОЛОТІ КЛЮЧІ» (1938)

* * *

Юних літ казки обворожили
І навіки серце освіжили,
Не боюсь я швидкоплинних літ.

Ще мені ламати в лісі гілля,
Ще мене покличуть на весілля,
Ще мені розквітне первоцвіт!

Не стелить мені м'яку постелю,
Не сп'янію я од зілля й хмелю,
На шаги не розміняюсь, ні!

Ще не розквітався я з піснями,
Ні з дорогами, ні з кораблями,
Ще літатиму в височині,
Ще всміхнеться дівчина мені!

1937

* * *

Мені чужа бундючність пишних поз
І театральні вивірені жести,
Я хочу од садів, полів і гроз
Слова прості і соковиті нести.

Життя мое! Налитий туго колос,
Він може впасти, він — життя носій!..
Хай не гучний і не високий голос —
Я маю не позичений, а свій.

Я хочу з вітром кораблі гойдати,
Я хочу віршем дівчину вітати.
І ті слова, що з губ моїх злітають,
Потроху люди слухать починають.

А прийде час, слова наллються соком
І перебродять, як вино в діжі.
Тоді покличемо гостей високих
І почитаєм вірші від душі...

1937

* * *

Ти хочеш знать, яке буває море?
Ні, марні всі слова! Блакитне, незоре
І різне — чорне, біле та мінливе,
І грізне, і ласкаве, й бунтівливе,—
І все це так, але й цього замало,
Щоб все про себе море розказало.

Я спробував на смак — воно солоне,
Я зміряв глибину — воно бездонне,
Для чайки море — життєва потреба...
А часом море — мов свічадо неба...
Іноді ж роз'яріле в час негоди,
Як верховиший вітер верховодить.

Рибалки знають море трудівниче,
Матроси знають море войовниче,
Для прибережців — море дуже звичне,
А для поетів — надто романтичне,
Яке ж воно, того ніхто не знає,
Лише однаковим ніколи не буває...

1937

* * *

Ластівка летіла із-за моря,
Крильця притомила і спочить
Сіла, край безкрайнього простору
Путь свій не гадаючи скінчить.

Над південним морем щебетала
Про село, тополі, явори.
Аж лучився друг їй, і зосталась
На крутому схилі гори.

І гніздо на ньому приліпилось...
Море грає, в берег б'є вода.
З грізною стихією зріднилась —
Не покине ластівка ¹ гнізда!

1937

---

¹ Звичайно, то була не ластівка, а щур, юрик.— *Автор.*

* * *

Солоний вітер подуває з моря,
Тривожить непогаслі почуття,
Не знавши щастя, не зазнавши горя --
Хто сміє славити красу життя?

Я горе знав, а щастя знаю, смію
Його величню славити красу;
Як я любов і радість розумію,
Так їх тобі, улюблена, несу.

Як ріки в море ллються, так до тебе
Я пориваюсь, прагну, як колись;
Як море обіймається із небом,
Так ми б з тобою, люба, обнялись!

1937

* * *

Вийдеш вранці до моря,—
Скільки в морі простору,—
Набігає на берег
Білим гомоном хвиль.
Ген вітрильник самітний,
Голубий і тендітний,
Мабуть, мріє про берег,
Про затоку і штіль.

Коли б ти, моя мила,
Мене вірно любила,
Ми б, немов наречені,
Перед морем пішли.
Клятву вірності в слові,
В нерозлучній любові
Перед морем і небом
Ми б з тобою дали.

Але море мінливе,
І грайливе, й бурхливе,
І ніколи в спокої
Ні на мить не бува...
Так і ми, моя люба:
Забуваємо губи,
І обійми гарячі,
І присяги слова...

1937

ДО МОРЯ

Я знову скучив за тобою,
Чудесне море, де не раз
Я слухав мирний шум прибою
У надвечірній тихий час.

Не раз в твоєму неспокої
Я свій неспокій вивіряв
І од суєтності дрібної
Себе у морі омивав.

І знову, молодий і чистий,
Виходив у земні сади,
У світ виходив променистий,
Живої випивши води.

А навкруги — мов рай. Чудесно
На берегах сади цвіли.
І я, закоханий в Одесу,
Слів не знайду для похвали.

Вона ясна, і завжди свіжа,
І завжди манить моря край,
Коли зірветься раптом хвижа
І зграї хвиль жене в розмай.

А цей будиночок на взмор'ї,
Де навесні — рожевий крин,
Де задивлялися в простори
В минулім Горький і Купрін.

Сади Великого Фонтану,
Біля баркасів — рибаки,
А з моря віє трамонтана,
Летять з-за моря ластівки.

Од нього я води живої
В свою поезію несучу,
В його немовчому прибої
Одвічну чую я красу.

Люблю нестриману моряну,
І вітру гнів, і запах трав
І згадую, що тут кохану
В житті я вперше цілував.

Я знаю, що завжди успразі
Шука мандрівник джерело.
В безплідний степ моїх фантазій
Воно вологу принесло.

І ще: я дуже поспішаю
І прагну жить, і жить, і жить,
А море душу освіжає
Так, як ніщо не освіжить.

Усе, чим я багатий, знаю,
Віддам коханій стороні,
Ніяких скарбів не бажаю:
Земля і море — при мені!

* * *

Дай обніму тебе, кохана,
Почую серця ніжний бій.
Одна є думка невблаганна,
Як рана в голові моїй.

Ось одцвітає цвіту врода,
І стигне на деревах плід,
І сонце раніше зі сходу
Вже повертає на обід.

Надійде полудень і вечір,
Затихнуть пристрасті вітри,
На голубині наші плечі
Впаде утоми сон згори.

І ми, кохана, постарієм,
У нас народяться сини,
А потім голови і мрії
Засипле снігом сивини.

Повиростають наші діти
У світі вільному од тьми
І будуть так полум'яніти
Огнем бажань, як зараз ми.

Такий закон, що будуть діти
І квітнути, і молодіти,
Нас поважатимуть, старих,
Любити ж будуть молодих...

1937

ПОХОРОН ПУШКІНА

Столітня ніч. Мете завія.
Глибокий сніг. Зима, зима...
І миколаївська Росія
Лежить пустельна і німа.
Замети занесли дороги,
Завії замели сліди,
У чистім полі мчаться дроги
Без упину — не знають куди.
Куди спішать? І що за ноша?
І хто жене їх в ніч глуху?
І запорошує пороша
Сліди таємні на шляху.
Укрита чорним покривалом,
В рогожу вкутана труна.
І коні мчали, мчали чвалом
Рівниною... І тишина
Кур'єрські тройки зустрічала,
Давав дорогу їм народ,
Лише услід сова кричала,
Як вісник смерті і негод.

Самотня станція поштова.
Смолител з долею раба,
Якась карета випадкова,
Жандарм та гультьяїв юрба —
Такий пейзаж одноманітний...
Кого ж це доля принесла?
Попереду — панок тендітний,
Позаду — смерть нещадна й зла...

«Кого ховають?» — хтось питає.
«Веліли прикусить язик». —
І пошепки оповідає,
Кругом оглянувшись, ямщик:
«Сердешний, бог його боронить,
Убитий Пушкін, бач, якийсь.
І потайки його хоронять...
І день і ніч з труною мчись.
Із мертвим наберешся ляку, —
До Пскова сказано везти.
Людину, бачте, як собаку,
Хоронять, господи прости...»

Тому сто літ сердечний жар
Спинила куля пістолета.
Але облудний, мстивий цар
Злякався й мертвого поета
І тіло генія в труні
Сховав у дальній стороні...

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ ОСТРОВСЬКОГО

Схилимо голову над свіжою могилою.
Пішов творець від нас без вороття,
Та смерть здолав він думкою сміливою,
Та він живий. Нехай живе життя.

Як Прометей прикутий, жив бадьоро він,
Писав, творив, недузї не коривсь;
Таким життям заходить він в історію
І каже нам: «Живи, як я, борись!»

І сонцем розуму його обличчя світиться,
Хоч підла тьма його підстергла,
Творимою легендою залишаться
Його життя, його слова й діла.

Ми, бурею народжені, ніколи, ні,
Забуть не зможем образу борця.
В боях майбутніх почуття Миколині,
Як сталь гартовані, вражатимуть серця.

Схиляєм голову над свіжою могилою...
Проходить смертна мить, і знову день біжить,
В якому він своєю мислю смілою
В безсмертних книгах залишився жить!

1936

ШЕВЧЕНКО В ЗАСЛАННІ

І знов йому не привезла
Нічого пошта з України.
Він волі ждав... Нема числа —
Злічити дні в оцій пустині.
До берега виходить він.
Сидить. Край моря жде погоди
І вітру дужого розгін
Чекає він. Шумують води.
Позаду форт — його тюрма,
Десятилітні чорні муки,
А човна з поштою нема...
До неба він здіймає руки:
«О вітре, вітре, вітровій,
Неси, мов ластівку по полю,
Хвилину радісних надій,
Мою сподівану волю...»

Він оглядається назад:
Пустеля. Сум. Капрали п'яні.
Знущання й муштра. І горять
Ці десять літ, як серця рани.
Ні фарб, ні друзів, ні листів,
Ні віршів. Пустка та чекання.
Одне цькування царських псів
Та жах повільного конання.
Не знайдеш в цім житті прикмет
Горіння, творчості, любові;
І десять літ прожив поет
Без краю любого і мови.

А що попереду маячить
Із непрозорого туману?
То краю рідного привіт,
То муза гнівна і кохана,
То села, хати і сади
Густовишневі, тополіні,
І слави пізньої плоди,
І смерть сама на Україні.

І загнаний у цю тюрму
(Не буде роду переводу!),
Він пророкує день крізь тьму
Многостраждальному народу.

Але... нема йому, нема
Давно сподіваної волі.
Позаду форт — його тюрма,
А попереду хвилі голі,
Невмите небо. Доля зла
Його не радує донині.

...І знов йому не принесла
Нічого пошта з України!

РОТА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

Про що я думаю, коли вночі не сплю?
Про рідну землю, що її люблю,
Про власну долю, про своїх синів,
Про здійснення завітних мрій і снів.
Та раптом думкою туди звертаюсь я,
Де бореться Іспанія моя,
Де небо у огнях пожеж пала,
Де знівечена бомбами земля,
Де люди сплять у бойовім ладу,
Де літаки несуть містам біду,
Де йде не на життя — на смерть двобій,
Де бореться народ хоробрий мій
За труд, за волю, за людське життя,
Являючи найвище завзяття.

В моїй уяві постає Мадрид
У полум'ї воєнних лихоліть,
І всюди жах, і всюди кров і смерть,
І всюди мужність, що сповняє вщерб
Синів Іспанії, які стоять грудьми
Проти фашистської всезгубної чуми.
Я бачу — кров майдани залила
І палаци зруйновані дотла;
І смерть дітей, і розпач матерів —
Я все відчув, продумав, зрозумів...

Прийшли сюди, на спільного врага,
Усі, кому свобода дорога,—
Французи й німці, чехи і словаки,

Англійці, італійці і поляки,—
Вони прийшли боротись і вмирать,
Щоб їй, Іспанії, свободу дать.
Тут Лукач закінчив славетну путь,
І нам його ніколи не забудь...

Звідкіль прийшли вони в ряди бригади?
Із дальньої заморської Канади,
Із пазурів пілсудських дефензив,
Почувши революції призив.
Що їх вело?

По всьому світі рідні
Одні другим знедолені та бідні
І ворог спільний, ворог навісний,—
Вони прийшли фашизму дати бій.

Іспаніє! Вони — твої сини,
Твої герої на полях війни,
Войовники проти фашистських орд,—
І гордий ними рідний їх народ.

Я також гордий. Там, в військових лавах,
Там, на полях Іспанії кривавих,
Там поруч греків, чехів і англійців
Хоробро б'ється рота українців
З ім'ям Шевченковим на прапорах,
Із піснею поета на устах.

Хвала, хоробрі земляки мої!
Настане час, і ми підем в бої,
І руки вам потиснем гаряче,
І спільно станемо плече в плече
Проти нащадків рицаря і пана,
І на червоних стягах осіянна
Вітчизна нам яснітиме й Ілліч —
Його ім'я звучатиме як клич!

Привіт, сини Іспанії орлині,
Привіт від вільного народу України.
Хвала, Іспаніє, твоїм військам,
Хвала моїм хоробрим землякам.
Тримайся! Хто тебе здолати зможе?
Борись, Іспаніє, народ твій переможе!

1937

* * *

Рожевий захід замахнув крилом,
Над небокраєм хмара чорна.
Відчув я, глянувши кругом:
Мить і коротка, й неповторна.

Відчув я раптом — треба поспішати,
Не згайнують своє мале життя,
Щоб не майнуть без імені і дати,
Як цей блакитний вечір,— в небуття...

1938

ІЗ КНИГИ «КАЛИНОВИЙ МІСТ» (1940)

КАЛИНОВИЙ МІСТ

Ще в світі є чимало прози,
Що мрію байдуже мина.
Людей, що навіть в сильні грози
Очей не підведуть з багна.

А ми ту прозу обминали,
В житті шукали вищий зміст;
А ми взяли та й збудували
Калиновий в майбутнє міст.

І хоч хвалитись, правда, нічим,
Не я — другий би сил доклав.
Радію: був я будівничим,
Той міст чудовий будував.

Із віття я зробив підпори,
Із цвіту я поклав поміст,
Узяв на зводи — небо й зорі...
Мій мосте, гнись, а не ломись!

Дарма, дарма, що він з калини,—
В землі коріняться кінці.
По нім в Західну Україну
І в Буковину йшли бійці.

Повнився хміль угору, вгору
Із віадука в віадук,
По ньому йшли коханці в пору
Сердечних радощів і мук.

Поруччя на мосту — із віри,
Перекриття — з пісень та мрій.
І тільки всі харки-невіри
На ньому валяться мерщій.

Усі, чия душа не здатна
Пройти по мосту до висот,
Ті, що калина їм придатна
Хіба що тільки на компот;

Ті, що хотіли б у людини
Завітну мрію одібрати
І добре знають, що з калини
Мостів не можна будувати...

Цвіти ж, мій мосте калиновий,
Веселку в подруги візьми.
Хай люди йдуть! У світ майовий
Цей міст побудували ми!

ПЛОЩА ДЗЕРЖИНСЬКОГО

Хто бачив опівночі
Сяючі вікна Держпрому,
Коли повертався,
Йдучи через площу, додому,
Той знає, які почуття
Окриляють тоді і хвилюють,
За думами думи
Злітають, снують і вирують.
Дзержинського площа
Лежить мовчазна і велична,
Вона вкарбувалась
В сучасну епоху навічно.
Я ще пам'ятаю,
Як тут була пустка. Лякливі
Брели перехожі
Та бігали пси шолудиві,
Спориш проростав,
І консервні валялися банки,
І в чахлому скверику
Ждали коханців коханки.
В безводних пустелях
Лежали запилені парки
І димом їдким
Задихався закурений Харків.
Та зводились вгору
Бетонні каркаси Держпрому,
Нової краси
Провіщаючи міць невідому.
Та роки минули,

І творчим велінням народу
Новітньої площі
Ми бачимо втілену вроду.
І співи лунають,
І вітер знамена полоще,—
Святкові паради
Приймає Дзержинського площа.
Я вийшов з села.
Знаю степу весняного вицвіт.
Душею вітаю
Конвалію, сон, і горлицвіт,
І сонячні зайчики
Ранком ясним на узліссі,
І спів солов'я,
І зозулі кування у лісі,
І рік течію,
І гаїв коливання... Так'повен
Весною дитинства
Захлопує спогадів човен.
Та вища краса
Є в природі відтвореній. Може,
Її осягнути й збагнути
До часу зуміє не кожен,—
Хай гляне вночі
На осяяні вікна Держпрому,
Хай вічність відчує,
Йдучи через площу додому,
Хай в квіті й граніті
Відчує незримую згоду —
Природа первісна
Відтворену любить природу!

* * *

Де б на землю не ступив радянську,
Всюди рідною її назву.
В місті я приморському Бердянську
Біля моря синього живу.

День у день шумить Азовське море,
Із-за Дону вітер подима,
І здається, ні злости, ні горя
В цілім світі не було й нема.

На плантаціях важучі гропа
Виноград спускає до землі,
А на морі — на Ростов-над-Доном —
Теплоходи майорять в імлі.
Блиском сонця щедро осіянна,
Мліє в тишині крива коса...

А здаля, із озера Хасана,
Долітає бойова гроза.
Грім гримить! Іде війна грозою
І крилом півсвіту обійма.
Справді-бо — ні тиші, ні спокою
В цілім світі не було й нема!

Синім полум'ям горять зірничі,
Зорі креслять темний небозвід,
Поспішають перелітні птиці
Не на південь, а на схід, на схід...

Курява встає в степу сухому,
Поїзд поспішає на Херсон,
Поспішаю з ним і я додому,
Забуваючи про втому й сон.

То мене, без загадки й догадки,
В рідний край і кликала, й вела
Через полустанки й пересадки
Сила материнського тепла.
Забаглося до землі припасти
І до любих матері грудей,
Щоб піти в негоди і напасті,
Зачерпнувши сили, як Антей!

* * *

Брели ми парком неосвітленим,
Хитались журно дерева,
В пільмі юрились нерозквітлені
І непроказані слова...

Але й без того на побаченні
В обох майнуло в голові,
Що наші скарби не розтрачені,
Що наші помисли живі.

Не раз, не два, по праву старшої,
Зима зміняла весен цвіт,
І сонце молодості нашої
Уже підводиться в zenit.

Та зберегти нам пощастило,
Чого у старості нема —
Духмяну міць і силу тіла
І ясність нашого ума.

Дарма, дарма, що дні розлуки
Нам віщували перелюб,—
Сплітаються, як лози, руки,
І медом пахне свіжість губ.

Все, що з любов'ю, без утрати
Один другому берегли,—
Все зберегли! Того здолати
Ні час, ні відстань не могли!

1938

* * *

Сумуючи, як сад зимою,
Ходив я серед людних площ.
Ти прошуміла наді мною,
Як майновий жаданий дощ.

Моїм думкам натхнула сили,
Огонь роздмухала в очах.
Найбільше ж ти сама ясніла
І в снах з'являлась по ночах...

Ти як видіння промайнула,
Ти одшуміла мов гроза,—
І знов душа моя заснула,
А на очах бринить сльоза.

Сентиментальніш ми стаємо
Чи менше пізнаємо втіх,
Що так, мов скнари, бережемо
Хвилини радощів своїх?

Я також бережу віднині,
Серед щоденності сует,
Весну над морем, очі сині,
Як може берегти поет!

1938

* * *

О. Н.

Безліч довгих верст
Відстанню лягли,
Де любились ми,
Де колись жили.

Безліч довгих днів
Розлучили нас,
І лежать між нас
Просторінь і час.

Тисячі людей
Перейшли нам путь.
Чом не міг ніде
Я тебе забуть?

Я доріг не знав,
Я слідів шукав:
Де ти, обізвись!
Де ти, появись!

Був я на землі,
В небесах літав,
Соколом міг стать,
Але ним не став.

Старцем жити вік —
Що то за життя?

Я в душі зберіг
Краплю почуття.

Я його зберіг,
Щоб летіти міг,
І шукать доріг,
І знаходить їх!

Де ж, кохана, ти,
Де тебе знайти?
Де тебе шукать,
Де тебе питать?

Тисячі людей,
Безліч довгих днів...
Чи не вийшла ти
Із юнацьких спів?

1940

* * *

Любих рук цілющі долоні
Поклади на гарячі скроні,
Подивись у безтямні очі,
Поцілуй у засмаглі губи
І скажи, якщо хочеш,— хочу!
І скажи, якщо любиш,— любий!

1939

* * *

Прекрасні дні осінні в теплім сонці, ...
На кленах лист горить, немов червонці,
І гай шумить у лагідній задумі,
Святковий вигляд, але сам у сумі...

А в тім гаю, в передчутті розлуки,
Проходить пара, переплівши руки.
Не треба слів. Лиш очі та зітхання
Розповідають мовчки про кохання.

А там — зима. Застелить сніг дороги,
Стежки, де листя толочили ноги,
До тих чуттів, на пагорби і доли
Обое не повернуться ніколи...

1938

* * *

Люблю я вийти в сад після дощу.
Ще на листках іскряться срібні краплі,
Іще біжать по вулиці струмки
І навкруги озоном дивно пахне,
Та вже озвалось птаство голосне,
Розкльовуючи краплі живосрібні,
А сонце вийшло в бій супроти хмар
І райдугою хмари запалило.
Чудовий світ! Він, вічно молодий,
Мені промінням поціляє в очі,
А я, мов соняшник розквітлий, мимохить
Нестримно обертаюся до сонця...

1939

* * *

Коли цвітуть в рясному вбранні вишні,
Все забираючи в п'янкий полон,
Вони, здається, марять про колишне,
Ім сниться навесні пухкий зимовий сон.

Розкішний сон! Схитнутися б і впасти!
Сновійний спогад вітами пробіг,
Що то не цвіт, що то лежить пухнастий
На голих вітах теплий-теплий сніг.

Що то не тихо пелюстки спадають,
Мов краплі сліз на чорний вид землі,
Що то сніжинки у повітрі грають
І падають в молочно-сизій млі...

Як біла заметіль над садом одцвітання:
Все марять вишні у полоні сну.
Хіба не так, що в цьому опаданні
Уже ми зиму чуем крізь весну?..

1940

* * *

Як осінь-рання в золотім убранні
Являє міць,
Приємно в трави в'ялі та духмяні
Упасти ниць.
Полинню пахне, листом, сон-травою,
Яка вона?
Це значить — прагне вже земля спокою
І засина.
Тінь пробіжить землею од хмарини,
Як зграя птиць.
Захочеш слухать клекіт журавлиний —
Ляж горілиць.
Бездонне небо в спляві холодній,
Глибінь ріки,
І задивляються в страшну безодню
Легкі хмарки.
Відбилось там, в небесній оболонці,
Роздолля нив,
Їх надвечірній косий промінь сонця
Позолотив.
І ось уже немов не на землі я —
Десь в глибині,
Хитаючись, в німім чеканні мліє,
Пливу в човні.
Хисткий мій човен плине за водою
Так, що за мить
Червоне сонце стане наді мною,—
Лише вхопить.

Та сонце впало й закотилось долі,
Десь у траву,
І в тиху заводь вечора поволі
Я сам пливу.

1939

СОЛОВЕЙ

Що вже ячмінь колос викидає,
Соловейка голос покидає.

З народної пісні

Линув спів солов'їний з грудей,
Линув спів і раптом спинився.
Кажуть люди: то соловей
Ячним колосом подавився.

Але то лиш слова. Тоді,
Як ячмінь починає спіти,
Десь в гущавині, у гнізді,
Солов'їха вивела діти.

Скільки клопоту солов'ю —
Вдовольнить сім'ю галасливу.
Гей співалось добре в маю,
А тепер йому — не до співу...

1939

КРИНИЦЯ

В моїй уяві виринають лица
З глибин дитинства, що давно було.
І часом сниться степова криниця,
Її холодне й чисте джерело.

Ріка Інгул під місяцем сріблиться.
Сумні могили. Степове село.
І над баштаном гостра блискавиця
І тиші всеосяжної крило.

О краю мій, о стороно південна,
Моя кринице чиста і студена,
Мої сльозою пройняті пісні!

Я воду пив з криниці не одної,
Але такої чистої, ясної
Ніколи не траплялося мені!

1939

ВОРСКЛА

Заволоділа пам'яттю мою
Блакитна Ворскла в темряві нічній.
Згадав я мир над рідною землею,
Трьох друзів у самотності німій.

Мовчали ми, зливаючися з нею,
І скільки дум та молодих надій
Тоді повстало й силою всією
Нас кликало до животворних дій.

Спливала Ворскла голуба і чиста,
Спливала ніч прозора й променеста,
Весняний легіт човна колисав.

І закохався я у пишну вроду,
В розкішну Слобожанщини природу
І в пам'ять їх навіки записав...

1939

СКІЛЬКИ РАЗ...

Скільки раз, зустрівшись випадково,
Все мені здавалося — пора
Підійти, сказати вам ніжне слово,
З глибини підказане: сестра.

На сестру ж ви зовсім і не схожі.
Що ж до вас так владно потягло,
Ніби є в крові моїй тривожній
Дуже рідне вашому тепло?..

Вабить зір ваш материнський спокій,
Ваша лагідність в простих речах,
Ваші очі ясні та глибокі
І пухова хустка на плечах.

Я сказати хочу вам од серця,
Доброчесній не моїй жоні,
Що отих очей малі озерця
Бачу наяву я і вві сні.

І в глибиннім пориві, пеначе
Все минуле зором пронизав,
Все мені здається — я вас бачив,
Все пригадується — вас я знав.

Наче вже були ми з вами друзі
В дні, що їх загорнуто в туман,
Наче десь блукали з вами в лузі
Чи в дитинстві стерегли баштан.

І в глибинах пам'яті навіки
Залишився незатертий слід,—
Лиш на мить заплющити повіки
І добути з темряви на світ...

Чи не вас, немов міфічну Леду,
Між людьми шукав усе життя?
Молодість минає. Попереду
Дні, що наближають небуття.

Але я, не здавшись прозі, знову
Рвуся у незмірну глибину,
Щоб шукать між слів — єдине слово,
А між всіх жінок — одну, одну.

Ось чому в таємнім пориванні
Мало я не трачу голови.
Може, в вас кінець моїм шуканням,
Може, й справді, та, єдина,— ви?

* * *

Насувається туман із поля
За дорогою огонь горить,
Гайда до тієї он тополі,
Хай шумить,— ми будем говорить.

Чи на лавку біля осокуру,
Все рівно — і він укріє нас.
Почнемо розмову ми нескору,
Доки ще огонь не зовсім згас...

Піділлемо в нього трохи масла.
Я скажу: «Навіщо ти прийшла?
Скільки літ любов моя не гасла,
Тліючи під попелом, жила!

Пам'ятаеш, в наших гуртожитку
Просто все було. Не просто, ні.
Сходились на цвинтарі ми влітку,
Взимку — в гуртожитку, при вікні.

І тоді так марилося, мріялося
Не про втіхи пристрасті палкі,
Лиш про миле золоте волосся,
Лиш про дотик милої руки...

Так було. Нащо ж прийшла ти знову,
І любов, і пристрасть зберегла?
Наче і не відала любові,
Наче і заміжня не була.

Що ж лишилось з полум'я? Лиш попіл...
Він на душу падає, як сніг,
Засипає той далекий образ,
Що мені з'являвся уві сні.

Дівчину мою, берізку білу,
Мрію юності вкриває мла.
Я скорблю — нащо вернулась, мила,
Я горюю — нащо ти прийшла?

Краще б ти у пам'яті лишилась
Ніжною, як білий цвіт садів,
На яку душа моя молилась,
До якої я шукав слідів.

І знайшов... Пливе туман із поля,
Дальній вогник більше не горить...
Геть ходімо од цієї тополі,
Ні про що нам більше говорить!»

* * *

Як освіжають перші грози,
Як молодять мої чуття!
І перші зрілих днів погрози
Десь пощезають в небуття.

Долає часом сон і втома,
І очі застила юга,
І осіда в душі, як дома,
Якась ядуча пилюга.

Та перший грім стрясає зводи
І зо сну будить — жить і жить,
Упившись чуттям свободи,
Страждать, надіятись, любить...

Я знов творець. Щасливі сльози
На волю просяться мерщій,
І пилюгу змивають грози —
Вседайні весняні дощі!

1939

* * *

Не зупинити неповторну мить,
Не зупинити бистроплинних літ.
Вони летять, летять без вороття,
Вони — як біла хмарка над полями,
І ось вже я вимірюю літа
Не власним віком, а снів літами...

1939

ПРО СМЕРТЬ

Як мені не хочеться вмирати,
Але знаю: все ж таки помру.
Ще не винайдено препарат,
Що відмолодив би кров стару.

Скільки їх було — і не злічить,
Тих, що славили життєвий плин,
Мріяли безсмертя сотворить,
Але всі померли, як один!

Я, проте, не кваплюсь помирати,
За новим прислів'ям золотим:
«Краще будь здоровим і багатим,
Аніж бути бідним та слабим».

А надійде час смертельних жнив,
Прийде смерть з косою — не біда!
Викарбую: «Світ його ловив,
Але не спіймав. Скворода».

Я не вірю в потойбічний світ,
Але весь в непам'ять не піду.
Зійде трав медяний живопліт —
Я з могили в трави перейду.

Правда, це утіха замала,
Що ж поробиш — іншої нема.
Краще хай співа мене бджола,
Аніж обгортає вічна тьма!

Може, пара щасна і німа
Прийде милуватись до шахет
І між поцілушками двома
Пом'яне мене: «То був поет!»

Правду кажучи, оце пишу,
В тишині паперами шуршу,
Хитро граю в дудочку стару,
Але сам не вірю, що помру!

1939

* * *

Ми в човні удвох були. Безкрає
Чорне море у блакиті мріло,
І вперед ми посували сміло:
Слава тим, хто обрив шукає.

Син землі, люблю її, як матір,
А вона вже криється в тумані,
І сказав я дівчині коханій:
— Ще вперед чи будемо вертати?

— Ні, вперед, у синє море сміло,
Ліку не складаючи хвилинам.
— Коли хочеш все вперед, тоді нам
Слід вернутися на землю, мила.

Безбережжя в морі й порожнеча,
На землі — життя, і рух, і врода.
Що ж, повернемось на землю? Згода?
Може, в цім завзятість молодеча?

Дівчина примовкла. Тільки скоса
Глянула, немов на боягуза...
Чи прославимо безумний порив, музо,
Чи тверезий розум, світлокоса?

1939

СИНИ

Поки я співав про чари квітня,
Поки снилися юнацькі сни,
Якось раптом, зовсім непомітно,
Народилися мої сини.
Оченята — як окраець неба,
Сон на віях крильцями дрижить,
І здається, я вже не для себе,
А для них розпочинаю жить.

Сняться, мабуть, хлопцям сни погожі,
Певно, десь літають біля зір,
Крапля в краплю на татуся схожі —
Найвдатніший мій мистецький твір.
Скільки струн в моєму серці грає —
Предковичних, батьківських, здавня.
Сльози втіхи очі застилають...
Але хто там став біля вікна
І говорить: «Ну, доволі, отче,
Цих прекраснодушних словозлив,
Ну, збирайся до походу, хлопче,—
Ділом перевірить ціну слів.
Кажуть, рід ваш — не страхополохи,
З діда-прадіда вояцький рід».
Я кажу: «Чекай, посланче, трохи,
Я синам залишу заповіт.

Що ж лишити, хлопчики хороші,
В спадок вам, хіба пісенний дар?
Є книжок багато, трохи грошей —

Матері на завтра на базар.
Ти, синочку старший, мій Андрію,
Мій сміхунчик, милий мій пустун,
Я тобі заповідаю мрію,—
Може, батькових торкнешся струн...
Знай, що він любив правдиве слово,
А брехні і кривди не любив,
І в годину тиху вечорову
Між полями в самоті бродив.
І у нього крила відростали,
Як пускався в мандри немалі,
І до ранку лампа не згасала
На його робочому столі.

Ти, мій менший сину, любий Льоноу,
Достеменна копія моя,
Це ж про тебе мріяв у безсонні
Ще коли й не одружився я.
Я в тобі щось незвичайне бачу,
Як і кожен люблячий отець.
Я тобі свою лишаю вдачу...
Віру в перемогу і — кінець.
Пов'язавши всі кінці й начала,
Підіймусь, поправлю покривала,
Одягну шинелю,— в грізний час
Я виходжу воювать за вас.

Спіть, сини мої високочолі,
Сон припав метеликом до вій,
Вже —пора. Уже на браннім полі
Розгулявся не годинний бій.

А коли вернуся я з походу,
Вибігайте, любі, зустрічать,—
Ми ще будем пить не прісну воду

І гуляти підем до дівчат.
Хай говорять: от, мовляв, гульвіси.
Не зважайте, хлопці-молодці!
Крижанівські всі такі! До біса
Всіх святенників! Бо ми вдалися
Від природи — воїни й співці!»

* * *

Ні пишним лугом, ні затишним лісом
Ненатлих слів моїх не напоїть.
Хіба що перетнути їх залізом,
Пожаром воен, жахом лихоліть.
Одмірено часу занадто вбого
Мені й моїм окриленим пісням.
Скоріш, хутчіш топтать земні дороги
І не звірятися зрадливим сном!
На дівчину не гріх накинуть оком,
Води напитись просто з джерела,
А в річці впливати на глибоке.
Нехай то Псел, чи Ворскла, чи Сула.
І все ж таки, процвівши в наші літа,
Не знав би я своєї долі гірш,
Як звікувати у званні піїта,
Писарчука поганих вірш...
Якщо судилося мені у неспокої
Не зброєю, а словом прогрімить,—
Я буду йти дорогою важкою
До розуму осяйних верховіть.
Якщо дано спізнати слово зброї,
Бійцем пройти по життьовій путі —
Тоді так само вийду із двою
Або з щитом, а може, на щиті.
Ні, я не хочу зі спокоем знатись!
Душа горить — вона ще молода.
Не згоден я колодою валятись,
Під когтру навіть не тече вода!

1940

НА МОГИЛУ КОСТИ ХЕТАГУРОВА

Є дорогі могили. Там лежить
Лиш прах співців у темряві холодній,
А їхня слава по землі біжить,
А їхнє слово — в пам'яті народній.
Народна путь до них не заростає,
І навіть осінь, журна й золота,
Схилилась над могилою Коста
І путь до неї листям устилає.
Поглянь, Коста! В Осетію прийшли
До дорогої серцеві могили
Брати твої і голови схилили.
Тобі найкращий пам'ятник вони —
Народів вольних вольнії сини!

1939

ІЗ КНИГИ «ГОРИ І ДОЛИНИ»
(1946)

СПІВАЮТЬ ДІВИ НА ДУНАІ...

Девиси поют на Дунаї...

Слово о полку Игореве

Співають діви на Дунаї —
До Києва лунає спів.
Уже од краю і до краю
Широкий обрій завеснів.
Земля вдягла рясне убрання,
В клечанні села й городи,
Засіяли ріллю країни,
Рибалки тягнуть неводи...

Співають діви на Дунаї...
І співи морем попливли,
Їх чорноморці підіймають
На щогли, ніби вимпели.
Вони в зелених горах мають,
В лугах, де шовкова трава,
Із уст дівочих вилітають,
Як білі птиці з рукава.

Співають діви на Дунаї,
В широкім гирлі, унизу,
А із верхів'я, з того краю,
Доносить бойову грозу.
Летять, летять криваві круки,
Промокли крила у крові,—
Та з круч, узявши зброю в руки,
Їх завертають вартові.

Співають діви на Дунаї —
Чом смутен, чом мутна вода?
А день встає зеленим маєм
Над світом миру і труда.
І наші хлопці зброю стисли,
Де Прут, Дунай, де Сян і Вісла —
Стоять пости сторожові,
Мовчать безсонні вартові...

1941

ДРУЖИНА

Не раз ми прославляли їх —
Коханок ніжних і лукавих.
Не раз ламали ми для них
Промінчики дрібної слави.
Не раз у запалі образ
І зневажали, й ображали,
І знов, заходячи в екстаз,
Схилялися і величали.
Дрижало серце у тривозі,
В знемозі падало од мук,
Як ми ходили по дорозі
Зітхань, побачень і розлук.
Кохані імена — Марія,
Оксана — ми несли до книг,
Де пристрасті, жага і мрія,
Де юний сміх і перший гріх,
Де білий сад і цвіт жоржини,
Де мить солодка і німа.

І ось вона — твоя дружина,
І вже не чуть її, нема.
Лише вона переступала
Кімнати вашої поріг —
Відразу в прозу поринала,
Але зникала з мрій і книг.
Чом по узгір'ях несходимих
Повіяв холодок долини?
Чому ми славимо любинних
І забуваємо дружин?

Вони всі болі і печалі
Перейняли в своє життя.
І мул щоденності дедалі
Лягав на наші почуття.
А хто нам пестив наші діти —
Лобатих і міцних синів,
А хто беріг натхнення миті,
І праці час, і спокій снів?
Хто в час невдачі і недолі
Ложив на чола руки нам?
Хто наші радощі і болі
Ділив щоденно пополам?
Вони — дружини безіменні,
Вони — супутниці слабі —
Усі турботи цілоденні
На плечі узяли собі.
Минаючи дороги слави,
Зійшовши на тернисту путь,
Не ради свят, не для забави
Дружини поруч нас ідуть.
Їм не цвіли в путі жоржини,
А клопіт голову клонив.

Я славлю страдну путь дружини
І матері моїх синів!

СЛОВО ІВАНА ФРАНКА

на святі 25-річчя його
літературної
діяльності
у Львові, року 1898-го

Скільки люду сиділо за довгим столом,
Що вітали сердечно, що били чолом,
Що складали хвалу ювіляру.
Він мовчав та погладжував білий убрус,
Теребив свій рудий найжачений вус,
Із лицем, повним дивного чару.

Та нарешті піднявся і став говорить,
І здавалося — слово, як факел, горить,
Пада в серце із силою грому.
Він з низенького раптом високим стає,
Він проникливим словом, як молотом, б'є,
Палить душі, як племінь — солому.

В нім високого пафосу й крихти нема,
Тільки сила сама, тільки щирість сама,
Тільки віра в правдивее діло,
За яке він стояв, наче той каменяр,
По колючих тернах свій проносячи дар,
Хоч не раз йому серце боліло.

Він казав: «Я не є ні великий талан,
Ні герой, що людей пориває на бран,
Ні пророк, ні характер зразковий.
Ні, я муляром був, що до муру іде,
Що цеглину к цеглині старанно кладе,
Щоби дім збудувати казковий.

Ні, я пекарем був, що на протязі дів
Випікав для спожитку щоденного хліб,
Щоби люди, хай чорним, наїлись.
Ні, я світочем був, що між темряви й хмар
Все світив і високо підносив ліхтар,
Щоби людям те світло виднілось.

Ні, я був каменярь, а спереду скала,
Ще й висока скала, із неправди і зла,
Світло ж сонця ген-ген за горами.
Чорноробом я був для народу свого,
Бо найбільше за все полюбив я його
І платив за все добре ділами.

І тому все життя двигав тяжке ярмо,
Бо я знав, що воно не упаде само,
Що його не розбити в часинку.
Часом гавкав, як пес, щоб господар не спав,
Щоб обдурений люд здобував собі прав
Й не жадав серед праці спочинку...»

Часом він із любові його й проклинав,
Йти бажав у ряду, але ряду не мав,
Гризся з тими, що люд свій ганьбили.
Проти владарів світу сміливо ставав,
І сумління будив, і у даль поривав,
І за те його люди любили...

І за те ненавиділи підлі усі:
І німецькі підніжки, і панські пси,
Всі запроданці — сміття погане.
Але він до образ і до клопоту звик,
Бо стояв за ним чорний український мужик
І казав: «Добре робиш, Іване!...»

Ось він, син коваля, невеликий на зріст,
Що втілив у собі найвеличніший зміст,
Раптом вдарив у душі замлілі:
«Хай ім'я моє зникне, я не жду нагород,
Тільки б жив, тільки б ріс український народ,
Тільки б мався, як велетень, в силі.
Лиш тоді, коли вийде він з тьми та негод,
Я спокійно поляжу в могилі...»

1941—1943

МАЛИЙ ІВАН

Гомонить без упину хлопчина...
Скільки років сину? Тільки два.
Спритно видряпавшись на коліна,
Він солдата німцем назива.
«Цить, дурне! — його вмовляє мати.—
Це ж боець наш рідний, подивись!»
А звідкіль Іван те може знати,
Адже він — в неволі народивсь.
Що було б з оцим малим Іваном,
Коли б ми додому не прийшли?
Виростав би, звав би німця паном,
Одягав би в поле постоли...
Ні, не в силі я цю думку стерпіть,
Ні, вже краще стерпіть сотні ран,
Ні, ладен я у бою померти,
Тільки б вільним ріс оцей Іван!

1943

СЕСТРА

Кулеметника догнала куля, як оса,
І на нього впали раптом дальні небеса.
Чорноморську милу землю обгорнула мла,—
Кров струмком липким і теплим по лицю текла.
В забутті, крізь гомін бою, край Кубань-ріки,
Він відчув раптовий дотик ніжної руки.
То сестра перев'язала хлопця й підвела,
Словом ласкавим зігріла, сили піддала
І уже спішила далі, де підмоги ждуть...

Він спитався ледве чутно:

— Як тебе зовуть?

— Ти одужуй швидше, милий, та вертай здоров,
А зовусь я просто — Люба, повністю —

Любов!

1943

МАТИ

Фронтове життя іде в тривозі,—
Все ж на серці тепло просія,
Як в окопі, у важкій дорозі
Свою матір пригадаю я.

Десь вона в неволі, не забута,
Двох синів з походу вигляда.
Дві весни цвіла в городі рута,
Двое чорних літ знесла вода...

Жде в старій хатині — чи прилине
Сонце волі, визволення час.
І нема, нема тії хвилини,
Щоб вона не згадувала нас...

1943

НЕВТІШНИЙ

Говориш ти мені: «Прийшла свята хвилина,
Схвильований народ діждався слова «мир»,
І повинь радості над вулицями лине
І стукає, як гість, у двері всіх квартир.

Повернуться з фронтів батьки, кохані, діти —
І щастя зустрічань не вичерпать до дна!
Діждуть батьки синів, і матерям радіти,
І дітям за батьків... І тільки я — одна...

Одна, як і була, не гляну щастю в очі,
Воно сліпить мене, як сонце із-за хмар,
Воно мені вночі, як шашіль, серце точить,
І біль мене пече, як негасимий жар...

Тоді, у грізний час, я з усіма страждала,
Жила надією і ждала день і ніч,
І горе нарівні з другими поділяла,
І мріяла щодня почути любу річ...

Подумай, як би він гримів у силі й славі,
Якби вернувсь живий, які б він склав пісні,
Які б він синові приніс слова ласкаві
І що б сказав мені... Дарма! Не прийде, ні...

Не прийде в темну ніч, закурений з дороги,
У рідний дім йому немає вороття.
І це — моя ціна на святі Перемоги,
Ціна за ваше щастя і життя...»

Схиляючи чоло перед її стражданням,
Я слухав і мовчав. Я відчував стократ —
В загальній радості ще болючіша рана,
Іще пекучіш біль безповоротних втрат.

Які знайти гадки, які зростить надії,
Які сказать слова значимі і живі,
Щоб втамувати біль, що нею володіє,
Щоби відкрити шлях у обрії нові?

«Подумай, не гримлять гармати гірше грому,
Не падають брати і той, хто все пройшов,
У мріях простелив широкий шлях додому,
Не буде більше вдів, не леться більше кров.

А кращий лікар — час — почне на рани лити
Цілющої води. В житті ти вбачиш ціль,
І хоч не зможеш ти цю радість розділити,
Але не буде й тих, хто твій помножить біль.

Подумай — в мирний світ сьогодні сонце гляне,
І зацвітуть сади там, де біліє сніг,
І між людей тобі напевне легше стане,
І перемозі ти уклонишся до ніг!»

РОЗДУМИ

1

Є поети «із ласки божої».
Я не з божої, а з своєї.
Якось вийшов днини погожої
На подвір'я. Та що з землею?
Нарядилася нареченою,
Заквітчалась у цвіт морелі
І з утіхою нескінченною
Загойдала мене на релі.
Загойдався я, закружився
І до сонця полинув летом —
Так, мов заново народився...
Відтоді я і став поетом.

А коли я вийду на вулицю
Із пейзажем давно знайомим,
Серце квіткою не розтулиться,
Не захопиться невідомим;
І на пісню, на погляд дівчини
Ні одна струна не озветься,
І залишиться непоміченим
Світ навколишній оком серця;
Що я вдію тоді без зброї —
Мертвим словом, безкрилим злетом?!
І, лишившись самим собою,
Перестану бути поетом...

Вийду у садок. Навколо мене
 Піднялося паростя нове.
 Думаю: цей ясенок зелений
 Як-не-як мене переживе.

Гадка гадку гонить, здоганяє,
 Підсуває втішну й не нову:
 Хай же пісня високо злітає,—
 В пісні я його переживу.

«Лови летючу мить життя,
 Рятуючись від Лети»,—
 Повчали з давніх-давен так
 Філософи й поети.
 І проповідували нам
 Дух спокою й спочинку,
 І розуміли під життям
 Вино, безділля й жінку...

В житті три втіхи маю я:
 З них перша — праця є моя
 Улюблена, свідомо,
 Вона веде, мов течія,
 В прекрасне невідоме.

А друга — золоті слова,
 Цілизна їхня врода,
 Цвіт яблунь, неба синява,
 Широка пісня степова —
 Найбільша насолода!

А третя втіха — боротьба,
І це — не фраза нині:
В собі — між почуттям раба
І вільної людини;
З врагами — мало їх хіба? —
За щастя Батьківщини.

І так живу. Ідуть літа,
Минула юність золота,
А я з путі не збився.
Лише ловити мить життя
Я так і не навчився.

4

Весна. У радості природи
Є щось наївне і просте.
Отак, з природою у згоді,
Моя поезія цвіте.
А далі — літо. Знов надходить
Печальна осені пора,
І знов, з природою у згоді,
Моя поезія вмира.
Не хочу я, щоб зеленіла,
А згодом в'яла, як трава,
Не в тій стихії щоб леліла
Моя поезія жива.
Нехай прямує шляхом власнім
У людські пристрасті й світи
І між хвилиним та дочасним
Хай вічне спробує знайти!

1941

* * *

Нічого незвичайного немає
В житті моїм. Робота цілоденна
Та іноді малий перепочинок
Де-небудь у затишші біля Ворскли.
Блакитна Ворскла в білих берегах
До батька в гості безупинно плине,
Крислаті верби віти похилили
У млосному чеканні на пісок.
Сини маленькі на мені верхом
До річки їдуть, раді та щасливі,
І тихомирний сонячний пейзаж
Кругом нас непомітно обступає...
Сини мої! Мої кохані дітки!
Одні ви, може, в свідки лишитеся
Мого життя малого. Я не був
У вигнанні, як Пушкін, не еднав
Визвольних легіонів, як Міцкевич,
За рідним краєм я не сумував
Так, як Шевченко в засланні. О ні,
В щасливий час літа мої минають.
Чому ж прозора світиться печаль
У цих рядках? Не так, не так я жив,
Немало слів легких у світ пустив,
Що у серця як стріли не влучали...
Я розучився сіяць в полі хліб,
А добре слово сіяць не навчився...

Сумнівне все у поетичній долі,
І тільки ви у мене безсумнівні!

НЕСПОКІЙ

У мене дружина є, діти,
З війни я вернувся додому,
І можу я жити й радіти,
Долаючи років утому.

У мене на грудях медалі,
Мій син ними дуже гордиться...
І можу я, друзі, дедалі
Затихнуть і вгмониться.

Дадуть мені швидко й надійно
Звання і путящу посаду,
І можу я жити спокійно,
В проходку ходити по саду.

Не хочу, не хочу, не хочу
Досягнутим жити досхочу
І стригти, собі для забави,
Купони з маленької слави!

Я хочу ще жити і жити,
Я хочу ще стати поетом,
З казковим майбутнім дружити —
Творцем, а не анахоретом!

Геть спокій! Я в вічній дорозі,—
Ще можна поїхати на полюс
Чи спробувати сили у прозі,
В науці зміцнити свій голос.

До мене гукають щосили
У битвах загинулі друзі:
«Ми подвиг уже сотворили,
Тобі — ще творити в напрузі».

Хай будуть ще діти, і квіти,
І книги, і порвані струни,
Бо з юністю ще ми не квити,
Бо серце тривожне і юне...

Розчинено навстіж ворота
В життя розмаїте й багате.
Невже ж мені тільки й роботи,
Що в спогади душу убагати?

Дарма! Гострота ще є в зорі,
Є сила і нехить заснути.
Знайти б тільки точку опори
І землю перевернути!

1945

У ТРАВНІ

У травні, у пам'ятнім травні
Замаяв побідний наш стяг,
Його наші воїни славні
З боями знесли на рейхстаг.

І скільки у дні ці недавні
Принесено сонця й тепла.
У травні, у світлому травні
До нас перемога прийшла.

Уже не тужить Ярославні,
Що з бою не верне боєць.
У травні, в зеленому травні
Тривозі й чеканню — кінець!

І мрії ростуть неугавні,
І обрії кличуть нові,
У травні, в побідному травні
Вклонився я рідній Москві.

Я сили відчув життєдайні,
Я далі безкрайні уздрів,
У травні, в щасливому травні
Тебе я, кохана, зустрів!

1945

ІЗ КНИГИ
«ПІД ЗОРЯМИ РАДЯНСЬКИМИ»
(1950)

ХВАЛА ЖИТТЮ!

Летять у далеч роки,
Як вітер вихровий.
Позаду шлях широкий,
А я ще молодий.

Іду в робочій лаві
І вже тому радий,
Що я, на зло кістлявій,
Ще й досі молодий!

Мов колоски на полі,
Сини зросли як стій,
Вони вже в комсомолі,
А я ще молодий.

Щодень — значніші справи,
І час диктує — дій!
В країні зросту й слави
Працюй і молодій!

Вітчизно! Ти — найкраще
Джерело всіх надій.
Хвала життю, бо я ще
Для тебе молодий!

1947

Я СТО ЛІТ ПРОЖИВУ...

Я сто літ проживу. Та бажається більше прожити,
Півстоліття — за мною, а там позростають сини,
І продовжиться рід, наче з зерна кущистого жита,
Не безплідно прожите лишиться життя по мені...

Я сто літ проживу. Є в цій вірі несхибна основа:
Медом соти сповняються, зріють добірні слова.
Я працюю, я вірю у дію правдивого слова,
І цією надією віра в безсмертя жива.

Я сто літ проживу. По країні розійдуться учні,—
Я в серця їхні сіяв палку до Вітчизни любов.
Зерна з неї зростуть, урожаї підіймуться тучні,
І мій внесок незримий плодами обернеться знов.

Я сто літ проживу. Добре діло не буде забуте,
Як і ми не забули науки своїх вчителів;
В благородні чуття, в благородні характери куте,
Буде жить наше слово, як жити б з нас кожен волів.

Я сто літ проживу. Маю в праці своїй насолоду.
Ще й сади посаджу серед степу, де вітер снує.
Чуеш, друже мій, сила — в безсмертній потузі народу,
В тому корені вічним — безсмертя твоє і моє!

1948

БРАТОВІ

Я літаю, їжджу та крокую
По той бік карпатських верховин,
Я повсюди рідну мову чую
Між узгір зелених та долин.
Прошуміли, одшуміли грози,
Одійшла у небуття війна,
І дорідні виноградні лози
Уродили повний жбан вина.
Я його по краплі випиваю,
Та в його прозорості ясній
Інший присмак раптом відчуваю —
Ледь солоний, ледь гіркий напій.
Кров ввібрали лози як вологу,
Сонце в грона витягло її,
Пам'ять про солдатську перемогу
Ожива в возз'єднаній сім'ї.
Так багато в Закарпатті сонця
І така безхмарна синява,
Що в її прозорій оболонці
Вся земля, як пава, вся співа.
Ось чому на дні моєї чаші
Інша є, незмірна глибина.
За безсмертні перемоги наші
Я в краю загірнім п'ю до дна!

1946

ТИСА

Благословляю вас, о води
Солодких українських рік!
Як я з боями вас проходив —
Запам'яталося повік.

Та й як забудеш синь дніпрову,
І переправу на Дніпрі,
І форсування в ніч грозову,
І свист снарядів угорі...

А ти в рожевому тумані
Була за тридев'ять земель,
Ти, наче мрії голуб'яні,
В'юнилась серед гір і скель.

Та ось кордони роздалися,
І в закарпатському краю
Я наяву побачив, Тисо,
Твою бурхливу течію.

Біжиш ти, сповнена по вінця,
І стрімкістю милуєш зір,
Мов святний пояс верховинця,
Підперезавши чресла гір.

Я з струменю твого напився
І не забуду вже, повір,
Тебе, бурхлива, рвійна Тисо,
Сестрице українських гір!

1946

КУМ

А. Патрусу-Карпатському

Він приїхав на село у гості,
І лише заблисло світло дня,
Невеличкої хатини простір
Ввесь як є заповнида рідня.
Потяглись до нього односільці,
Людно і в дворі, й за ворітьми:
Півсела — його однофамільці,
Другі півсела — його куми.
— Куме,— мовить бідна молодиця,—
Я ж лишилася дз чотирма.
Як пішов мій з ворогами битися,
Так і сліду по цей день нема.
Де його, сердешного, шукати?
Напишіть у Київ чи в Москву.—
Кум сідає, пише, а до хати
Інші вже несуть турбу нову.
— Ви до мене, куме? — Айно, айно,
По-новому, бачиш, повелось.
Землю обробляти одностайно
І хотілося б, і боїмось...
— Що ж боятись? Сміливіш до справи!
А з порога ще одна кума:
— Ще й у мене різні пересправи,
А сама — не доберу ума.
Кум їм радить, пише, обіцяє,
Ділиться добром, воює з злом.

Скільки ниток нас усіх еднає
З отчим домом, зі своїм селом.
Що дало нам силу, хист і голос,
Що послало у великий світ,
Щоб і там змагались і боролись
За оцей за роботящий рід.
Добре, що такий широкий обрій,
Добре, що в сім'ї єдиній ми,
Добре, куме, навіть дуже добре,
Що тобі всі рідні, всі куми!

ЯНКА КУПАЛА

I

До губ жалійку ти приклав колись —
І співи білоруські залунали,
А потім звуки гуслів і цимбали
В твою дзвінку мелодію вплелись.

І все гучніше співи полились,
Все більше голосів в собі єднали
І дивною мелодією стали,
Що линула і линула у вись.

Отак, сторонки рідної гусяр,
Розширив ти свій поетичний дар
З жалійки до могутнього хорала.

І зараз, в розквіті комуністичних літ,
Ми несемо із гордістю у світ
Твое ім'я, твої пісні, Купала!

II

Купала! Шум борів, і хвилі жита,
І ріки у повільній течії,
І добрі люди, і пісні твої —
Це книга Білорусії розкрита.

У дні недолі і в щасливі літа
Натхненням словом славив ти її,

Воно у наші степові краї
Прилинуло, як ластівка до літа.

І перше слово у далекі дні,
Й останнє слово ти сказав про неї.
Ти будеш жить, покіль твої пісні
Лунатимуть над рідною землею.

І образ твій малюється мені
Як образ Білорусії твоєї!

1947

ТОБІ

I

Я не забув твого листа.
Яка у ньому теплота
І щирість, що явила ти,
Чуття такої чистоти,
Як звук на золотій струні.
Я не забув його, о ні!
Тобі я й слова не сказав,
Бо що відповісти я мав
На те заховане чуття,
Що все віддай без вороття
За нього в щасті і в журбі,
І мало буде, далєбі!
А що я міг тобі віддати?
Які утіхи обіцять?
Не ті часи, не ті літа,
І пізно мовити: це та!
Вже я на повороті літ,
А ти лише стрічаєш світ.
Тому прости рядки сумні,
Лишись — як зірка вдалині;
А я зумів чуття згасить
І крихти щастя не просить,
А тільки стежить віддаля,
Де зір твій землю звеселя!

II

У веснянім місті розмаєнім
Цвіту біла пороша.
Приїзди у Київ. У травні
Місто дуже хороше.

По дніпрових схилах бродитимем,
Як малі, побравшись за руки.
Незначні слова говоритимем
Після років розлуки.

І мов зовсім і не бувало їх,
Громоносних тих років,
І немов з війни небувалої
Я ступив до тебе п'ять кроків.

Але в них навіки заховані
Віра й вірність, туга й терпіння.
Я б хотів, щоб слова заковані
З них зросли, як з насіння.

Бо нічого, нічого не втрачено,
Моя подруго давня.
Приїзди! Нашу зустріч призначено
Під каштанами травня!

ІВАН

Іванові Карабутенку

У мого друга народився
Перший, бажаний, жаданий син.
Друг співав, сміявся, веселився,
Мов одержав нагороду він
За війну, за рани, за окопи,
За юнацькі мрії та книжки,
За шахтарські босоногі роки,
Вугілля вагончики важкі.
Він згадав усі знаменні дати,
Всі славетні ймення пригадав,
Всі хотів відразу сину дати,
Всіх увічнить в синові бажав.
Але враз окреслилось в уяві
Ймення просте й скромне, без доган:
— Назвемо ми сина в добрій славі
Стародавнім іменем — Іван!
— Що ж, мій друже, думка непогана,
Чим ім'я усіх останніх гірш?
Гордістю за нашого Івана
Хочу я наповнити цей вірш.
Нас фашист на фронті звав «Іваном»,
Та даремно насміхався враг:
Наш Іван із прапором багряним
Підійнявсь в Берліні на рейхстаг.
Виніс він в окопах досить муки,
У вогні термітнім не згорів,
Це був хлопець доброї науки,

З дужої сім'ї богатирів.
Так чому не вславити солдата
Іменем, що гідне всяких шан?
Так чому ж нам сина не назвати
Добрим руським іменем — Іван?

1948

ГЕЛЕНДЖИК

Л. Стрельцову

Твого листа таємна сила
Мене вернула в Геленджик,
Де нас бомбили і не вбили,
Де жить під бомбами я звик.

Тепер він у південній млості
Лежить під сонцем осяйним,
І я лечу до тебе в гості
І зустрічаюсь знову з ним.

І щось мені снується любе,
Як промінь сонця поміж хмар,
І згадуєш не смерті згубу,
А бухту, море й Сонцедар;

Романтику важких походів,
Нічні десанти, й шторми злі,
І героїчний подвиг-подив —
Сидіння на Малій землі.

Тепер Мала земля — велика,
І в щедрім сонці та в теплі
Цемеська бухта, синя й тиха,
Лежить підковою в імлі.

Давно прогнали вражі зграї,
Та що було — в душі навік.
Поглянь — у сонячнім розмаї
Лежить наш мирний Геленджик!

1947

МАТЕРИНСЬКА ВІРА

*Пам'яті поета
Миколи Шпака*

Уже не ждуть його. Поволі
Скорилися велінню долі.
Все рідше він приходить в сні,
Лиш мати сина жде з війни.

Уже літа пробігли строем,
Та не забув його народ —
Він став прославленим героєм,
Без орденів, без нагород!

Вітчизні вірність, сила духу
Увічнили його ім'я.
Вона ж про смерть не хоче й слухать,
Бо віра в матері своя:

Нехай на мармурі й папері
Він буде славний, бойовий,
А раптом... Ось одхилить двері
І скаже: «Мамо, я живий!

Живий, як бачите, не вбитий,
Здолавши злигодні і час,
Розкидавши могильні плити,
Я повертаюся до вас».

Нехай для друзів і знайомих
Відомо, що надій нема.
Надії голос невідомий
Шепоче їй: чекай сама!

Чекай, покіль жива, на сина,
Не міг він вмерти, ні, не міг..
І б'ється в вікнах хуртовина,
І чути, як скрипить поріг...

І кожен звук її бентежить,—
До шибки чуйно припада,
Бо серце жде і очі стежать,
Бо хоч пролинули года

І хоч не прийде він ніколи
І не озветься з далини,
А мати жде свого Миколу,
А мати сина жде з війни.

ІЗ КНИГИ «ЩЕ НЕ ВЕЧІР» (1961)

ЩЕ НЕ ВЕЧІР

Коли почнуть тебе не без причин
Припрошувати:

«Сядь та відпочинь,
Своє зробив ти, вже не ті літа,
Зима до двору скоро завіта...» —
Ти одкажи на ці недружні речі
Сільським прислів'ям мудрим:

«Ще не вечір!»

Коли потягне глянути назад,
На давню юнь свою, на білий сад,
Коли, немов льодовиковий глетчер,
Років тягар насунеться на плечі,
Відмов на всі ці підступи старечі
Простим, ясним і стислим:

«Ще не вечір!»

Не вечір ще! Ще світить сонце нам,
Ще не поступимось своїм синам,
Ще чесні руки тягнуться до праці,
А розум ще прихильний до новацій
І серце у бажаннях молодечих
Нас кличе вдаль:

«Вперед, іще не вечір!»

Не буде вечора, не буде ночі,
Це не слова удавано-пророчі
І не дешевий, друже, оптимізм.

Коли народ буде комунізм,
Коли в однім пориві всі серця,
То й справді: юності нема кінця!

1960

* * *

Всю ніч стискалось бідне серце,
Всю ніч тривожило — вставай!
І як не здужаєш у герці,
Бери і сальдо підбивай!

Ти знаєш, хто то стукав, серце,
Тривогою хто повнив вщерть,—
То смерть з життям стикнулись в герці,
Хто ж переможцем вийде? Смерть?

І що накажете мені ви —
Не слухать пtiчі голоси?
Не чути мови грому й зливи?
Не бачить крапельок роси?

Ні, я не пара декаденту
І не страшусь серцебиття,
Ні, до останнього моменту
Я буду вірити в життя!

...А вранці дощ пройшов, неначе
Десь велетень змахнув сльозу,
І знов я путь свою означив:
Шукати щастя і красу!

1958

* * *

Ти вже хочеш мене поставить
На коліна, вороже мій,
Ти бажаєш мене позбавить
Молодих сподівань і надій.

Ти грозиш: там ні гри, ні грації,
Там усі чуття заглуши —
Починається амортизація
Не лиш тіла, але й душі.

П'ятдесят! Але будем жити ми,
Штурмуватимем небеса;
Хай будильник щодня будитиме,
Хай світильник не загаса!

І хоча між волею й часом
Не вгаває глуха гризня,
Будем жити й далі за Марксом,
Бо для нас життя — то борня.

Тож у дальшу путь! І якщо ми
Упадем в бою — не біда!
Залишає в космосі племінь
Навіть згасла звізда!

1960

* * *

Багрянокрилою зигзицею
Кигиче молодість здала,
А я журюся за жар-птицею,
Чекаю хтозна-звідкіля.

Якісь принади і обіцянки,
Забаганки вона таїть...
Повірю їм, як зову пісеньки,
Що десь у далечі дзвенить.

Шуми, дзвени, моя мелодія,
На новознайдений мотив,
Ще не в спочинку, а в роботі я
Іду у далеч серед нив...

Ще, може, житом чи пшеницею
Мене порадує земля,
Ще, може, стрінуся з жар-птицею,
Що манить мрією здаля...

1959

* * *

Запах свіжоскошеного сіна,
Буйноплин акації в цвіту,
Сонця й моря суміш повноцінна —
Все ввібрали ніздрі на льоту.
А фантазія помчала далі —
Понад Чорним морем, напрямки,
На розкриллях радості й печалі,
Кидаючи спогадів містки,—
Через роки, війни і незгоди,
Через творчості круті хребти,
Де ти знав погоду і негоду
І назвав усе це щастям ти.
Думав, що любов — сильніша смерті,
Думав, що сильніш обох — життя,
Що вже час суворі та одверті
Підсумки підбить без каяття...
Мовби і в попа не сповідався,
Богу не представ у всій красі,
А чомусь заплакав, розридався,
Часу лет спинивши, як таксі...

Щастя, що ти? Спокій і перина?
Дим, що вбрали ніздрі на льоту?
...Запах свіжоскошеного сіна,
Торжество акації в цвіту...

1960

* * *

Чи ти бачив криницю замулену?
Чув ти спрагу й виснагу тупу?
Бачив я цю картину зажурену
І не раз, і не два у степу.

Там з цеберками в черзі дівчата,
А в криниці — ні краплі води,
І ні сміху, ні слів не чувати,
Як у голод, в обіймах біди...

А на ранок — вже знову дзюркоче,
Нори точе, дірки пробиває...
І усіх, хто напиться захоче,
Прохолодним добром напуває...

Так і я. Дай мені одволожитися,
Дай забиті джерела знайти.
Знову хочеться,
прагнеться,
можеться,
Знову ранок стрічаю в путі!

1960

* * *

Я божкам ніяким не молюся,
Тільки бога часу я терплю.
Я йому корюся,
Я його боюся,
Я його одверто не люблю.

Як він швидко обертає землю!
Я йому щоденно дань несу...
Ні сріблом, ні золотом,
Ні добром, ні злом ти
Не добудеш милості в часу!

Нумо, хлопці, коні запрягайте,
Доганяйте молоді літа.
Та часу не гайте,
Але певно знайте,
Що із часу зіткано життя.

За богами я не знаю сили,
Хай дрижить Сатурнове кільце!
Час — та вища сила,
Що її зуміла
Людська воля уловить в сильце.

І вони сукупно діють нині —
Час і дія, хто володар тут?
Служить люд хвилині,
Служить час людині,
А над всім володарює труд!

1960

ЯБЛУНЬКА

Змолоду поранена жорстоко,
Вирвана безжалісно з землі,
Ти стояла бідна, одинока,
Збуджуючи болі та жалі.

Вже твої подруги щасливіші
Одяглися в зелень до чола,
Тільки ти од ран найболючіших
Одійти до часу не змогла.

Людські руки корінь підживили,
Зав'язали рани наскрізні —
І на осінь ти зазеленіла,
Як дівча, в святковім убранні.

Вже давно різкі вітри й морози
Збили на подругах цвіт і плід,
Ти ж стоїш рясна, зеленокоса,
Радуючи наш печальний світ.

Чи не так і ти, осіння казко,—
Пізно пробудившись від сну,
Заспраглила на любов і ласку,
Восени віщуеш нам весну?

1959

СОНЕТИ ПРО ЛЮБОВ І РОЗЛУКУ

I

Приходиш ти, коли тебе не ждуть,
Коли твої давно забуто ласки,
Приходиш ти неждано, наче з казки,
І руки знов до рук тобі кладуть.

Як дивно! Не відчуженість, не лють
І не байдужість, не привітність маски,
А певність перемоги, не поразки,
В твоїм безмовнім погляді відчуть.

Пізнати це було найвищим щастям,
Воно не всім, хто повернувся, дасться
В хвилину зустрічі, в непевний час,

Коли вогонь в стількох серцях погас,
А наш розцвів, немов не одцвітавши,
На мить одну, на безліч літ, назавше!

1946

II

Як легко серцем нам було єднатись,
Яке нам щастя доля принесла!
Хвилини втіх, без міри і числа,
Могли б від нас до сонця підійматись.

Як неймовірно важко розлучатись
І рай хвилиний зруйнувать дотла!
Кінець всьому, що доля нам дала.
Уже ніколи нам не зустрічатись...

Так вени перетнеш — і бризне кров,
Так стовбур підрубаєш до основ —
І пада дуб, як велетень, без звуку...

Що ж, час настав всі ниті перетнуть,
І розпрощатися, і все забуть...
На забудь подай, кохана, руку!

1946

III

Присядьмо, люба. Дай на хвильку руку.
Так мало на шого лишлося часу, —
Засипле листям юність і красу,
І гармоніст зіграє нам розлуку.

Не ремствую, не падаю в розпуку,
Надійде вечір — все перенесу,
Забуду й золоту твою косу,
Спізнавши старості постійну муку.

А зараз рвуся із міцних тенет,
Бо ще я дужий, ще живий поет,
Ще світло сонця б'є в мої зіниці.

Ходімо, люба, не питай: куди? —
І не гадай — на мить чи назавжди
Загляну я в очей твоїх криниці...

1946

IV

За все, за все призначена ціна:
За радість заплатити треба мукою,
За зустрічі ми платимо розлукою,—
Нікого ця розплата не мина...

Усі в боргу ми перед часом-дукою:
За труд до дна і за любов без дна,
За ніч без сну, за кожний ківш вина —
Плати,— хапає з силою сторукою.

Платить немало випало й мені.
Свій борг я хочу перелить в пісні —
Нехай летять, хай падають кометою!

За сміх і гріх, за хліб і сіль, за хміль,
За пристрастей шалену заметіль
Дзвінкою я ладен платити монетою!

1946

V

Наївно ми, мужчини, уявляєм,
Даремно тішимо себе не раз,
Немовби ми коханих обираєм,
Насправді ж завжди обирають нас.

І в тім нема зневаги чи образ,
Що та, яка манила щастям, раєм,
Серед усіх, кого в житті стрічаєм,
Свій зір спинила на тобі якраз...

Вночі, коли уява не заснула,
Коли ця думка іскрою майнула,
Я зрозумів натхнення осяйне.

І як же я тобі безмірно вдячний,
Що був тобою між усіх відзначений,
Що між ста сот обрала ти мене!

1959

VI

Чи хто повірить, що через простори,
Крізь гори горя і моря біди,
Через літа розлуки надпрозоре
Своє чуття ти принесла сюди.

А я його в твоїм читаю зорі,
Немов незмивні юності сліди,
В маленькім щасті, у великім горі
Воно в тобі лишалося завжди.

Воно тобі мету життя давало,
Воно тебе в путі оберігало,
І ось ця зустріч — через двадцять літ.

Одно мене і мучить, і тривожить:
Чи я його достойний, милий боже,
Цього чуття великого, як світ!?

1960

VII

Ні, я на тебе вже не маю права!
Занадто швидко меле часу млин.

Твою голівку буйну, кучеряву
Не прихилити до моїх сивин.

Володар — час. І він поставив тин,
Він виладнав непрохідну заставу,
Щоб цю красу і молодість яскраву
Хтось не прирік, Кашеєм, на загин.

Час настає і скоро скрізь настане,
Коли ні сила, ані влада пана,
Ні блиск меча, ані поганий гріш

Її не змусять в рабство йти довіку.
Лише з любові — і нічого більш! —
Належатиме жінка чоловіку!..

1960

VIII

Було багато зустрічей, розлук,
Було чимало сходин і розходин,
Чому ж ота не входить в спогад жоден,
З ким випито найбільше щастя й мук?

Чому ж ота, що не зустрів я рук,
З ким не бувало ні розмов, ні сходин,
Чому не йде із пам'яті без згодин,
Мов на півслові обірвався звук?

Ні, дивна ти, чудна, людська приро, —
Я не дивлюсь на тебе косо й хмуро,
Та хто тебе до краю розгадав?

Один Марилю все зове та кличе,
А другий славить тільки Беатріче,
Лаурі третій всі слова віддав...

1960

ІХ

У залі, в час непевного смеркання,
Там де збирається науки цвіт,
Неждано темряву прорізав світ —
До мене посміхнулося кохання.

І раптом стихли оплески й вітання,
Зал відійшов, розтанув серця лід
І звідкись, з глибини юнацьких літ,
Прийшло прозріння й сонячне світання.

Здається, це та сама, що мені
У мріях мріялась, ввижалася вві сні...
І в серці стало боляче і тісно.

Чому, чому через запону днів
Так пізно милий образ заяснів,
Чому, чому зустрілись ми так пізно?

1954

Х

Чи в тебе, друже мій, така була:
Коли ти в щасті — підіймала крила,
Коли ти в горі — рук теплінь стелила
Під голову й втішала, як могла.

Коли ти хворів — нянькою була,
Коли ти думав — навшпиньках ходила,
Твоїми болями завжди боліла,
Твоею радістю завжди жила.

Якщо була, повір, коханий друже,
Тобі в цім світі пощастило дуже —
То долі дар, то квітка чарівна.

І я мав подругу таку на віку,
Що путь мою топтала нележку.
...Та чи була щасливою вона?

1960

СУПЕРЕЧКА З САМИМ СОБОЮ

I

Поет — рослина однолітня
І, раз одкривши новий світ,
Уже більш-менш одноманітно
В протоптаний ступає слід.

Буває, нашумить зненацька
І навіть в славу увійде,
А потім доленька бурлацька
Згори униз його веде.

Вперед він — в ніч і непогоду,
На свій Олімп, на свій Парнас,
А в публіки вже інша мода,
Кумир новітній поміж нас...

Примхлива доля вундеркінда!
Його в загальний ставлять ряд,
І генія шукай деінде,
А тут лиш рядовий солдат.

Живе поет. Пісні натхненні,
Як з рогу, сипле задарма,
Та тільки на мистецькій сцені
Його нема, давно нема!

1963

II

Поет — рослина многолітня
І, раз проклонувшись у світ,
Він мусить щовесняно квітнуть
І щоосінньо нести плід.

Як мужній дуб, як кедр ліванський,
Що їм століття — не літа,
Поет у простір великанський
Із надрів рідних вироста.

І слово, думку, ритм, уяву,
Що плинуть як жива ріка,
Шліфує і бере в оправу
Міцна поетова рука.

Передає Іван Максимові,
Павлові доруча Тарас,
Із роду в рід, як батько синові,
Той недогранений алмаз.

Коли ж поет у смертні прерії
Відходить — теж не дивина:
Талант і слово — рух матерії
І незнищенні, як вона.

Додому!
Заліковувать рани
Зради,
          огуди,
                  омаши...

3

О рідний,
Коханий,
Затишний доме:
Землянка
В рибальському селищі,
Хатина
В степовому селі,
Будиночок
На узліссі,—
Як добре,
Що можна до вас повернутись!
Поцілувати матусю,
Напитись води з джерела,
Роздуматися,
Лежачи на пісочку,
На землиці,
На травиці...
Щоб знову,
Набравши снаги,
Ринуть у вир боротьби...

1967

ПАМ'ЯТІ РИЛЬСЬКОГО

Пішов добрий,
Такий хоробрий,
Такий усезнаючий!
Пішов Рильський,
Такий товариський,
Такий невмираючий!

Пішов словолюб,
Пішов життєлюб,
Нема роботящого...
Немає митця,
Нема мудреця,
Світ животворящого!

День. Місяць. Рік.
А він — чарівник —
Діє,
        творює,
                        співає!

Рік. Вік. Безвік.
Живе трудівник!
Живе!
Не вмирає!

1964

ІВАНУ ВИРГАНУ

В дні ювілею

Тебе вітати, друже, радий
В zenіті творчої путі,
Поезії святої ради
І дружби вірної в житті.

Ти пам'ятаєш зустріч першу
У Харкові, коли в політ
Ми вирушали... Жодних звершень,
А мрій, а слів — на цілий світ...

По-різному вилась дорога,
Не лиш весела, а й сумна,
Але була висока й строга
Любов у нас — завжди одна.

Одна, єдина... З нею в згоді
Родив ти пісню чарівну
І в книгу доль свого народу
Вписав сторінку не одну.

Поезія! Вона щосили
Ізнов, як дзвін, на сполох б'є,
За дальні кличе небосхили
І постаріти не дає!

1968

ЩО ТАКЕ ПОЕЗІЯ?

Що таке поезія?
Хто її знає!
Хто каже — правда,
Інший — краса,
Емоція — твердить третій,
Мудрість — мудрить четвертий,
Безкрайність — гадаю я.

Поезія?

Певно одне:
то — жага відкривань,
то — буяння сил
і повінь чуттів,
їзда у незвідане,
осягнення сущого...

Поезія —

звучання слів
на клавішах нервів,
карбування думок
на скрижалях вітру,
музика сфер
у космічному оркестрі.

Поезія —

гравюри ідей,
пастелі сумління,
портрети персон,
акварелі настрою,
солоне мистецтво сатир
і технічна естетика стилю.

Поезія —

білі і чорні хмари
на панелях душі,
екстатичні танці фантазії
на танцмайданчику тверезого розуму,
тупотнява легінів-образів
на весіллі логічного.

Поезія —

снага і страждання,
ридання й радіння,
еманація розуму,
енергія серця,
мустанги волінь
у пустелі байдужості.

Поезія —

крилатий кінь мислі
і дика кішка інтуїції,
прожектор ученого,
і сум неврастеника,
терзання закоханого
і осяяння генія...
І я,

ухопившись
за останню пір'їну надії,
з усіх сил поспішаю
за цією жар-птицею...

ДІАЛЕКТИЧНА ФОРМУЛА ЩАСТЯ

...Приходять час і природа — все забирають потроху:
Енергію, порох завзяття, смак до праці і рух.
І рідшає буйне волосся, хитаються зуби до строку,
Роки пригашують розум і обезкрилюють дух.
Бачать погано очі, нещастя забрало ногу,
І Костомаха з косою ночами стука в вікно,
І розум — безсонний сторож — б'є у дзвін на тривогу,
А діалектика щастя віщує мені одно:
Людина прагне до щастя, як птиця прагне до неба,
Немов ракета до сонця, як людство до нових днів.
І мабуть-таки насправді в діалектиці є потреба
І формула щастя з'явиться, як фенікс, як птиця Див.
Вона плекає надію, вона обіцяє завтра,
Вона дарує нам віру, творчий дає порив,
Вона осяває дорогу, як ніччю — далека ватра,
І я не ремствую, друже, що врешті її відкрив.
Читав я статтю ще в юності — потоки часу не змили —
«Діалектична формула щастя» — автор її назвав.
Нехай це була лжемудрість, сон рябої кобили,
Та все ж я цю дивну формулу навіки запам'ятав.
Друзі мої кохані, люди мої дочасні,
Я не боюся смерті, хоч жити б я вічно рад;
Собі і іншим я зичу цю дивну формулу щастя,
Що означає відносність втіх, насолод і відрад.
Нехай стирається слово, притишуються бажання
І неповторний образ обертається в стереотип,
А все ж там новий є обрій, до істин нове сягання,
Є там нові висоти і гострий погляд у глиб.

Буде, буде для щастя влаштована наша планета,
Буде на мужню старість світити сонце моє,
Тому я і славлю нині усеньким еством поета
Діалектичну формулу щастя, що в світі все ж таки є!

1963—1968

* * *

Може, молодість ізнову
До подушки припаде
І своєю гарячу мову
З похололим заведе.

М. Рильський

Одгмоніли теплі зливи,
Затихло літо після жнив,
І мову юності щасливу
Хтось на осінню замінив.

Ну що ж, немає слів браваді,
Коли з гори посунув віз.
Дивитися у очі правді —
Це непохитний мій девіз.

Уже тобі солодкий слоїк
Життя напевно не подасть.
Ну що ж, прийми і це як стоїк,
Вважай, що вдовольнився усласть...

Є праця, діти, книг сувої,
Життя прожите не дарма,
Але пружини заводної —
Перпетум мобіле — нема!

1959

ОДА ШВИДКОСТІ

Де заходу даль догорає,
Як буро-багряна ріка,
Туди мене щось пориває —
Давайте скоріш літака!

Хутчіше, не втратити б миті,
Ніщо нас не спинить, ніхто!
Які там залізні ниті,
Хіба що найшвидше авто.

Скоріше, як можна скоріше
До ще не досягнених мет!
Спішу, не бажаючи тиші,
А грому і свисту ракет.

Конструктори, де першовзори,
Де мислі шалений розбіг,
Індивідуальні мотори,
Щоб с а м полетіти я міг!?

Але як по правді і вільно,
То, люблячи всякі путі,
Хотів би я пішки, повільно
По рідних просторах пройти,

І навіть не в чоботях — босим,
Хай вітер і злива гуля!
Зарошено і стоголосо
Озвися, кохана земля!

1967

ОСАННА БАТЬКОВІ

Батьку мій, Андрію Овсійовичу,
Роботяго одвічний,
Праотче великого роду,
Тепер я бачу,
Що був ти великою людиною,
Достойною слова і слави,
Достойною хвали нащадків.
Ти дав життя

Архипові — кінному воїну,
Степану — співцеві вінчанному,
Євгенії — благородній наставниці,
Єлизаветі — доні-заповітниці.

А вони породили:

Станіслава преславного,
Людмилу, людям бажану,
Віллена, епохою хрещеного,
Валентина здорового
І Андрія хороброго,
Леоніда левиного
І Галину-лагідницю,
Владислава-корманича
І Ларису солодку,
і Юрка-землероба,
Й Антонину-сперечницю,

А скільки народять твої онуки!
Вони в українських просторах
Будують комуністичне суспільство,
І тому ти — безсмертний в віках,
І я тобі ставлю перший пам'ятник,
А другий поставлю мамі.

ОСАННА МАТЕРІ

Мамо! Ваша могилка
На горбку, на межі Веселівки,
Мамо! У глині лежать
Ваші впокоєні моці.

Мамо! Я ще живу,
Ваша кров у мені ще пульсує.

Мамо! Внучка питає:
«Де бабуся «кахи-кахи»?»

Мамо! Високе небо
Здіймається вище й вище.

Мамо! Пестунчик ваш
Пробиває його головою.

Мамо! Ви вже праматір,
Прародителька вічного роду,
І пише ваш внук дисертацію
Про незнищенність матерії.

Мати Явдохо,
Доброславо слов'янського роду,
Спіть спокійно,
Як слід натрудившись,
Ми шукаєм безсмертя крові
І продовження віку людського,
А ви —

дітьми,
внуками,
правнуками

Смерть подолали,
Знайшли супокій.

І в двохтисячнім
Пам'ять людська
Вам уже забезпечена.
Спіть спокійно
В Херсонськім степу,
Під високим і чистим небом,
Де тінь реактивних
Лягає на вашу могилку,
Трактори і комбайни
Вічну славу співають.

1968

ДІВЧИНІ З ПРЕКРАСНОЇ УТ

Внуці Оленці

Як, земне тяжіння поборовши,
Вирвешся у гущину планет,
І ракета, всесвіт обійшовши,
Врешті таки знайде пристань Мет,

Як, тебе угледівши, ілоти,
Наче в дивнім сні, що не мина,
Запитають раптом: «Хто ти, хто ти,
Космогонко дивна, чарівна,

Що ти за істота небувала,
Ллеш із чола голубий огонь,
І які таїш в собі начала
Ти з волоссям, наче спілий льон?

Звідки, із якої ти планети,
Із яких галактик прибула
І якої мови звуколеті
Добуваєш із глибин чола?

Хочу я, щоб та чужекраїнка
З гордістю промовила слова:
«Я з країни УТ, я українка,
Край мій — Україна Трудова!»

Ми земляни, наші мови близько,
Наші мрії в космосі тепер,

Із Землі — блакитної колиски —
Ми сягнули до незнаних сфер.

...Будеш знать індійську чи англійську,
Летючи в надзоряні світи,
Але рідну мову, українську,
Я не хочу, щоб забула ти!

1968

СОНЕТАРІЙ

ПАРАЛЕЛЬ

Канонічний сонет

Вважаймо, що стовивчений сонет —
Молекула, модель душі поета,
Не почуттів звичайний вінегрет,
А слів і мислей органічна сплета.

У кожному рядку своя прикмета,
І свій зв'язок, вага своя, свій лет,
І самостійність, як серед планет,
Де кожна зірка — то нова планета.

Душа моя — молекула полярна,
Де атоми спокою не дають,
А випромінюваним світлом б'ють,
Енергію роздаючи не марно.

А вся ця чудасія немала —
Щоб людям дати краплиночку тепла.

1968

КРЕДО ШЕКСПІРА

Шекспірівський сонет

Не розбазікуй і не розмірковуй,
Раз ти митець — описуй та малюй.
Живу людину — в пристрастях чудову —
В живих картинах людям подаруй!

Як любиш — небо щоб палахкотіло,
Ненавидиш — здригалася б земля;
Не лише дух, але і грішне тіло
Людину і природу окриля!

Бо що мені з фальшивої краси,
Як справжньої проміння пречудові
Я бачу в зорі, в пульсуванні крові,
У примхах милої у всі часи.

Брехня і фальш — щось нище і злиденне:
«У вірші правда — над усе для мене».

1969

СИГНАЛИ

Сонетоїд

Нарешті є! Здригнулось серце. Мислі
Завирували буйно в голові.
Розмірено, упевнено заблисли
З других планет сигнали світові.

Отож десь там, в галактиках туманних,
Розумні, як і ми, створіння є?
Це рідних душ шукає косміянин
І знак про себе з далей подає?

Ну, що ж, привіт, зелені чоловічки,
Ще ширше люди розкривають вічки,
А в них не страх, а радість відкриття,

Що десь там, у космічному просторі,
Є спільники у радості і в горі,
А головне, що й там буя життя!

1968

КАТАРСИС

Сонет без рим

Виходжу тихо на нічний балкон —
В безмежність і безмовність поринаю,
Внизу Дніпро — закутий Прометей,—
Що, як і я, у береги не вклався.

Дев'ятий поверх — це не височінь,
Не бозна космоплан який з балкона,
Та все ж я вириваюся в світи
Від суеслів'я та винотруїння.

Копернік, Бруно, Галілей — вони
Наш зір колись угору спрямували,
І космос умістився в голові.

А нам же треба далі прямувати
В безмежжя неба, у глибіню душі.
...Очищуй душу простором, людино!

1968

СУПЕРЕЧКА

Кульгавий сонет

Чому ти думаєш, що маєш пломеніти
Огнем любові тільки раз чи два?
Ні, все життя любов'ю має жити
Душа жива.

Ах, Душечка! ¹ Там щоразу нова
Могла ж любов з джерел таємних бити,
Чи суть жіночості — жага любити —
Не в цім, бува?

Я до легких не кличу перемін,
Але отой одвічний серця дзвін,
Оті міста, ракети, книги, діти...

Ти відійшов. Так що ж накажеш — вмить
Навік живому серцю занімить?
Ні, вибачай! Живе бажає жити!

1963

---

¹ Маємо на увазі чеховську «Душечку» в оригінальному трактуванні цього образу Львом Толстим.

ЗОЛОТЕ ВЕСІЛЛЯ

Сонет з кінця

Я славлю ваше золоте весілля —
Півсотні років, коли ви побрались
І справили планети новосілля:

Народ і Революція з'єднались
І разом рушили у майбуття.
Похід цей обійняв моє життя.

Та Революція триває далі.
Старіють люди — людство не старіє,
А, здійснюючи заміри зухвалі,
Землі союз із Марсом справить мріє.

І Ленін, стоячи на п'єдесталі,
Весілля Праці і Наук радіє,
А космонавти лагодяться в далі,
У Безконечність, де зоря зоріє...

1967

ЧЕРЕЗ ТЕРНИ — ДО ЗІРОК

Урізаний сонет

Музика сфер... Її суворий лад
Зростатиме, ширятиме крещендо,
Коли один за одним космонавт
Рушатиме в твої краї, легендо.

Музика сфер... Іще ми осягнем
Лад музики тієї неземної,
Шугнем за межі сонячних систем

І далі рушимо у неспокої,
Притумлюючи голод відкриття,
Приборкуючи холод небуття.

1967

ДОКІР

А. Д.

Половинний сонет

Де антологія — питаю Вас,—
Присвячена поетам і сонетам?
Немає часу? А чому є час?
Вину? Знанню? Лаурам чи Джульеттам?

Стрибків, ривків і пристрастей хвилиних
Поезія й наука не терплять,
Як і сонети справжні — половинних!

1969

ШЛЯХИ РОМАНТИКИ

Кострубатий сонет

Нас кличуть і зовуть
Незвідані простори,
Нас кличе даль доріг,
Нас манить даль —
Таймир, тайга,
Алтай і цілина...
Так, ми — романтики!
Нас ваблять
Степ і море...

Нас тягне на Памір,
Де в хмарах
Небо й гори,
В Антарктику мерщій,
Усе там — новина...
І Океанія
В уяві вирина.
...Нас кличуть і зовуть
Незбагнені простори.

Земля людей...
Безкрай
Морів та океану
І неба океан,
Співаєм вам осанну,
Уява юності
Все далі поспіша...

...Але є континент,
Є океан глибинний,
Край недосліджений,
Всуціль цілинний.
— Де він?
— Показуйте!
— Людська душа!

1969

ВЕСНА-ВОЛОДАРКА

Сонет на дві рими

Коли весна іде, мов наречена,
У білому й зеленому вбранні,
Вона усім нам обіцяє: ще на
Життєвий шлях упадуть промені;

Коли, ніким немовби не навчена,
Вона коханню учить нас в ці дні,
Я бачу суть життя: весна зелена —
Надія на рожевому човні.

А смерть? Яка б, здавалося, учена,
А їй немає ходу навесні:
Йди геть, асенізаторко шалена!

Любов — володарка на білому коні,
Надія — обіцянка нескінченна,
І щастя — три подруги чарівні!

1969

ВАСИЛЮ СТЕФАНИКУ

Сонет-акростих з кодою

Василю, отче, вчителю коханий,
А нині хто б про тебе міг мовчати?
Сто літ тобі... І ти поклав печать —
Импетний¹ слід у книгах полум'яних.

Либонь, любов до мучених і гнаних
Юнацьке слово змусила звучати.
Стомовно прагнув ти про них кричати,
Тих хлопів, тих циклопів нездоланих.

Еж той тягар ілота-селянина,
«Фортуна Лесеву» і море сліз
Аж на хрести камінні ти підніс.

Не в тім хіба мета твоя єдина?
Ич, он зібрались люди серед нив,
Кому ти словом сім дверей одкрив

У світ краси. І мовлять: «То — Людина!»

1969

---

¹ И м п е т — стрімкість, сила, натиск.

ІВАНУ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ
НА ДВОХСОТРИЧЧЯ

Сонет з хвостом

Недавно, недавно у нас в Україні
Старий Котляревський отак щебетав...

Тарас Шевченко

Так Котляревський у щасливий час
Українським словом розпочав співати...

Іван Франко

Іване, батьку, вчасно ти озвався,
По-нашому удатно заспівав,
Коли народ стогнав — ти засміявся,
Огню і сил веселістю додав.

Твій спів щодалі голосніш лунав,
Лебідкою Наталкою снувався,
Ясою в «Енеїді» утверждався,
Рамена розгортаючи,— буяв!

Еге, його вже підхопив Тарас,
Новий Іван тобі хвалу складає,
Звучить над світом український глас,
Коли народ кайдани розбиває.

І Володимир, і Павло, й Максим
Його назвали даром дорогим.
То ж племін Котляревського палає,
А не замовк, безсмертний, не погас —
Віки єднає у щасливий час!

РОЗМОВА З РЕЦЕНЗЕНТОМ

Сонет-діалог

В і н

Ей, схаменись! Нащо себе позорить?
Як лис у фарбу, вліз ти в моду вмент!
І час твої химери знищить вщент,
Бо що ота новація говорить?

Я

Ти пам'ятаеш? Літній чи студент,
А «семпер тіро» завжди той, хто творить,
Іздець в незнане, де уява зорить,
А ти товчеш: «Пощо експеримент!?»

В і н

Ти став на точку зору технократів,
Смак до краси ти загубив еси,
Емоції багатий світ розтратив...

Я

Ні, я розвідую нові світи краси,
Де обнялись природа і наука,
Ти ж прив'язав поезію до бука!

1969

ДВОЇСТІТЬ

Подвійний сонет

I

Без сумніву, всього у світі два:
Він і вона, добро і зло. Єднались,
А потім чубились і розлучались...
Сама лишалась тільки голова...

Чому ж тоді двоїстості ява
Осуджується, як дволикий Янус,
Чом тіло й дух такий зчиняють галас,
Чому завжди в двобої два ества?

Бо й справді так: наш ідеал — монізм,
І прагнуть двое до єднання скрізь,
Цілюються ті, що сварились вчора.

Один перед другим не впавши ниць,
Двобій триває двійок, одиниць
Від досократиків й Анаксагора.

II

То бачимо: двоїстості потвора
В гармонію переростає знов
І двоєдиність стверджує любов,
За тінню ясність видиться прозора.

Та чи одна ж тримає нас опора,
Чи до одної я палав, холов,
Чи хтось усі конфлікти поборов,
Чи істина дається нам без спору?

Коли б не ті колізії й проблеми,
Звідкіль би брались драми та поеми?
Чи був потрібен би і сам поет?

Адже двоїстість, двоїна, двозначність
Родила й образів багатозначність,
Родила і подвійний цей сонет!

ДИСТИХИ

З часом я здавна борюсь, з ним ворогую нещадно.
Іноді перемагаю, частіш — переможений сам.

*

Драми, трагедії, фарси — рай для актора на сцені.
Що ж то за дикі актори товпляться в мене в душі?

*

Критику, замість творцеві крила вчепити орлині,
Ти, скубачу необачний, пір'я висмикуеш з крил.

*

Ось він летить, паразит у красивім убранні.
Здрастуй, красуне моя, здрастуй, метелику мій!

*

Якщо вже віри не ймеш у ніщо, молодий нігілісте,
Чом же так міцно повірив ти у самого себе?

*

Праце щоденна, тобі я вклоняюся вдячно,
Адже насправді з нічого ти сотворила мене!

1967—1968

КАРУСЕЛЬ

Я закружляв у каруселі,
У круговерті суєти,
Літа безжурні та веселі
Спливли за спалені мости.
Колись, малим, у Новім Бузі,
На ярмарку, в дитинства дні,
Плив я в загонистому русі
На дерев'яному коні.
Шарманка плакала й вищала,
Крутився круг на повну міч:
«Я з милим другом утікала
У непогожу, темну ніч...»
І ось, дійшовши повноліття,
Між рідних і чужих осель
Я знову тихо й непомітно
Зійшов на іншу карусель.
І закрутивсь у вічнім русі,
У ненастанній метушні,
І день за днем на виднокрузі
Вставав і падав у огні.
Маленька хмарка багрянїла,
І схід палав, і захід гас,
І, спутаний, старів без діла
Мій норовистий кінь Пегас.
А я в напрузі та у тузі
Крутився знову в метушні,
У зачарованому крузі,
На дерев'яному коні.

І як хотілось гармоністам
І тим, що крутять вічну вісь,
В запалі крикнути: «Спинись там!»,
Зійти з кружляння в тінь узлісь
І голову в траву покласти,
І довго так лежать без слів,
Щоби веселий та квітчастий
В глибинах народився спів.
Щоб я відчув, що — я володар,
Творець, ведучий і водій,
Що я свого життя господар —
Не раб обставин і подій.

Та день барвистий гасне все,
І сірих років заметіль
Усе шматує й не рятує
Ні хист, ні зміст, ні біль, ні ціль.
І ти даєш усе в данину
Тій силі, що тебе несе,
І крутить, крутить без упину
Життя шалена карусель!

БІЛА СТАНЦІЯ

«Біла станція,
Чорний дим,
Встав уранці я
Молодим»¹.
Сонця промені
Золоті,
Віти в гомоні,
В щебеті.
Вдарив голосно
Другий дзвін.
Знову поїзд мій —
У розгін.
Розпливається
Сивий дим,
Даль безкраїться
Днем новим.
Встав уранці я —
Ясен світ!
Не в зів'янці мій
Первоцвіт.
Пролягли мені
У житті
Сонця промені
Золоті.
Іду, їду я,—
Щасна путь,—

---

¹ Перші чотири рядки вірша належать проф. М. Д. Бернштейну. Вони приснилися йому вві сні.

Вся земля моя —
Мир і труд.
Біла станція,
Де той дим,
Встав уранці я
Молодим.

1948

НА КРИЛАХ ПІСНІ

* * *

Ой про що шумлять тополі
Коло греблі на ставу?
Ми блукали в чистім полі
І знайшли розрив-траву...
Не любисток, м'яту-руту
І не запашний чебрець...
Та й зірвали ж ми траву ту
Біля наших двох сердець.
День відходить, ніч приходить,
І світанок вплива...
Ой наврочила, та й годі,
Нам ота розрив-трава.
Нащо йшли ми через луки,
Не питаючи грози?
Ще й зозуля на розлуку
Закувала три рази...
І тепер під ясным небом
Сниться, сниться мені сон —
Сон про мене, сон про тебе,
Сон про дальній синій Дон...
Чи розлука, чи кохання
З тієї пісні ожива?
Розцвітає квітка рання,
Квітка та — розрив-трава...

1936

* * *

Осипають листя віти
Осіньного клена.
Я ж хотів би зеленіти,
Як сосна зелена.
Я хотів би молодіти,
Одягшись у хвою,
Я хотів би гомоніти,
Як бори зимою...

Пролітають над полями
До вирію птиці,
Залишаються з піснями
У полях синиці.
І мені стають в потребі
Мотиви розлуки.
Журавля б хотів я в небі
І синицю в руки.

Знов повернуться весняні
Години погожі,
Заспіва пісень кохання
Соловей до рожі.
Придорожній клен в зелене
Убрання вбереться.

Тільки молодість до мене
Повік не вернеться!

1939

СКОРОМОВКА

Зацвітає льон, льон,
Сниться Сані сон, сон:
Сині очі в того Льоні,
Мовби квітоньки на льоні.

Брала дівка льон, льон,
А із других гон, гон,
Подавав їй голос-вість
Льоня — бравий тракторист.

Льон сушити слала,
На розмову стала,
А як льону намочила,
Льоні серце доручила.

Як тіпала льон, льон,
Слав він їй поклон-лон,
Поки ж льону натіпала,
Друга Льоню одібрала...

Доглядала льону, льону —
Проморгала Льоню, Льоню,
Жаль мені на нього
На невірного!

1940

БЕРІЗКА

Кожен вечір дожидаю —
Вийдеш ти чи ні?
Кожен вечір виглядаю
У далечині.
Бачу: в білому убранні
Край твоїх воріт
Хтось в неясному смерканні
Все стоїть, стоїть...

Чи не ти мене чекаєш
В сумі самоти?
Я лечу і повертаю —
Ні, не ти, не ти...
Край воріт, сумна і мила,
В білому вбранні,
Жде мене берізка біла
У самотині.

Скільки раз імла вечірня
Маяла крильми,
Скільки раз берізка вірна
Виглядала з тьми.
Ти ж десь довго загулялась,
Не вернулась в дім.

Ти берізкою zostалась
В спогаді моїм!

1941

ЗЕЛЕННЮ І ЗОЛОТОМ...

Зеленню і золотом
День горить,
Хороше і молодо
Нині жить.

Вітер перехитує
Верб гілля,
Молодість напитує
Весілля.

Чари, чари, чарочки,
Всюди чар...
Кинула чорнявочка
В серце жар.

Мала мати донечку
Молоду
Та й купала донечку
У меду.

Та й зростила вишнею,
Ягодою,
Та й красує пишною
Вродою.

«Маю, маю, маечко!» —
Кличу я,
Та даремна баечка —
Не твоя!

В клечання вбирається
Вся земля.
На селі гуляються
Весілля!

1941

* * *

Похилився явір на яблону.
— Чом ти зажурилась, мила доню?
Чи за білим цвіттям, що зів'яло,
Чи за теплим літом, що пропало?
— Не за білим цвіттям, що зів'яло,
Не за теплим літом, що пропало,
Болить мое серце за моїм шугаєм,
Що дала хустечку з білим краєм.
Ой пішов чорнявий в путь-дорогу,
Полишив для мене сум-тривогу,
Десь тепер він ходить за розмаєм,
Десь хустечку носить з білим краєм.
Прилітай же, пташко, раннім літом,
Повідай, де милий ходить світом,
Чи він на Україні, чи він за Дунаєм,
Чи верне хустечку з білим краєм?

1946—1950

ЗА ВІКНОМ

За вікном,
За вікном за освітленим, мила,
Де шумів
Про кохання розлогий горіх,
Там моя,
Моя юність самотньо бродила
Під вікном,
Де світив
Зір очей темно-карих твоїх.

За вікном
Там надія не раз помирала
І жила,
Там, де падало світло снопом...
І, можливо,
Кохана про те і не знала,
Скільки я вечорів
Проблукав під знайомим вікном.

За вікном,
За вікном заплелись силуети...
І війна...
Ми обое в боях, у вогні...
І не раз я на фронті
Шукав тебе — де ти?
Все в боях, у вогні,
А думки — при твоєму вікні.

За вікном
Пролетіли літа, мов ракети,
Затиша дітвора,
Заколисана сном...
Чом же я
Все шукаю твого силуета,
Як колись,
Як давно,
Під твоїм незабутнім вікном?

1967

СУМНА ІСТОРІЯ

Сумна історія,
Якби хто знав,
Як солом'яний хлопець
Золоту дівку взяв.

Благала милого:
«Ох, не прогав!»
А солом'яний хлопець,
Золоту дівку взяв.

Вже так старався,
Так упадав,
І солом'яний хлопець
Золоту дівку взяв.

Нікому щастя
Той шлюб не дав.
Та солом'яний хлопець
Золоту дівчину взяв.
Таки ж узяв!

1967

ЛАД БАЛАД

БАЛАДА ПРО ПЕРЕКОП

З недвижних осінніх туманів,
Підтримуючи патронташ,
Підводиться мрець із лиманів
І йде через сивий Сиваш.
Шинеля в солонім намулі,
Обличчя його в солонці.
Іде він; навколо поснулі
Сном вічності славні бійці.
З солоних сивашських лиманів,
З чонгарських високих могил,
З глибин перекопських курганів,
В яких його друзі лягли,—
Він кличе: «До бою, до бою!»
Йде клич від мерця до мерця...
Виходять, тримаючи зброю
І зненависть гостру в серцях.

. . . . .

А з валу — тріщать кулемети,
Гармати фугасними б'ють,
На кін перемоги і смерті
Червоні дивізії йдуть.
І в тисячний тупіт загонів
Вслухаються луки й поля,
Під Врангелем — чорним бароном —
Хитається кримська земля.
Тривога захована в спокій;
До бою, до смерті готов,
На підступах до Перекопу

Заліг рядовий Іванов.
Його не зупинять ні танки,
Ні злість офіцерських навал.
Атаку почнуть на світанку,
Турецький штурмуючи вал.
Міцні дротяні огорожі
На Перекопськiм валу,
В тривозі редути ворожі,
В осінню закутані млу.
Роздягнуті, босі й голодні
Чекають атаки бійці:
«Сьогодні, сьогодні, сьогодні»,—
Йі гранати стискають в руці.
І трубку приклавши до вуха,
За дні ці не спавши ні раз,
Од Фрунзе безсонний Блюхер
Приймає останній наказ:
«Звалить Перекопську твердиню,
Знести непідступну стіну!..»

. . . . .
Безмовні бригади як тіні
Повзуть по сивашському дну.
І раптом в солоні лимани
Неждана приходить біда:
З клубків низового туману
В Сиваш прибуває вода.
Лунає за пострілом постріл,
Громи батарейні — як марш...
Бійці на Литовський півострів
Вдираються через Сиваш.
А вал ще тримається. Ворог
В глибокі траншеї заліг.
І знову виводить хоробрих
В запеклу атаку комбриг.

Хай першу атаку відбили,
Хай другу відбили, та знов
У третю атаку на білих
Іде рядовий Іванов.
І наші вже — за Перекопом,
І білі біжать стрімголов,
І мужньо окоп за окопом
Бере рядовий Іванов.
Захоплена вража фортеця,
І Крим назавжди уже наш.

Та, кулею вражений в серце,
Він пада в солоний Сиваш.
Для армії ж — смерті немає,
Дивізії далі пішли.
І Врангель за море ладнає
На рейді свої кораблі.
По Криму знаменами мають
Звитяжні червоні полки.
Додому, до рідного краю
Вертають сибіряки.

Як виростають кургани
Біля Армянська в степу?
Як засипає пісками
В Сиваші криваву путь?
То, землю боронячи нашу,
Навіки в безсмертя ввійшов
З солоних заглибин Сивашу
Боець рядовий Іванов.
Безвісні солдати комуни
Жовтневий дарунок дали,
Навіки безсмертний дарунок,
І в землю, і в воду лягли...

І час проліта бистролетний,
Віки обертає на мить,
І вже починають легенди
Із вітром в степу гомоніть
Про славу оцю перемогу,
Про битви нечувані ці.
Проклали в майбутнє дорогу
Навіки безсмертні бійці!

1936

БАЛАДА ПРО КОМАНДАРМА

Дрімає придніпровський степ,
Чекаючи на свіжий ранок.
Прийнявши рішення просте,
Виходить командарм на ганок.
Вкладає ноги в стремена,
І кінь, схитнувшись не дарма,
Копитом бити почина,
В сідлі почувши командарма.
Він їде на розвідку сам,
За ним лиш вірний ординарець,
Іх путь — в перелісках, в лісах,
Де ворог причаївсь, як заєць.
Позаду — битви і фронти.
Один Махно лиш недобитий.
Чом, командарм, в задумі ти,
Гучною славою укритий?
А ранок визріва давно,
І командарм в село в'їжджає,
Аж бачить — тут махновська згряя,
І сам здивований Махно
На мить нерушно застигає...
«Це ж командарм! — Махно гукає.—
На коні, хлопці, взяти вмить!»
Та командарма вже немає,
Лиш слідом пилюга курить...

З ворогом ворог лицем до лица:
«Взяти, схопити цього молодця
Живого чи мертвого! Ждали давно!» —

Гукає Махно, люте Махно.
Та кінь командармів бистрий, мов птах.
Махновська погоня біжить по слідах.

Кінь бистроногий, птицею лить,
Од кулі махновської падає кінь.
Щастя вело командарма завжди,
І вірна рука виручає з біди.
Зліта карабін, і він бачить здаля —
Одного махновця приймає земля.
І знов притиска до плеча карабін,
І знов, похитнувшись, падає один.
Останній поводдя дає коню
І швидше втікає, мов від огню...

Червоний загін виїжджає на шлях,
Життя командарма — у вірних руках.
І, вперше оглянувшись згаряча,
Він бачить, що кров цебенить із плеча,
Він свіжий патрон до ствола вганя
І з сумом спиняється проти коня.

Розвідка вернулась до штабу в село,
Ворог розвіданий — втрат не було.
Лиш куля засіла в плечі... Не зважай!
Бійці революції, коней сідлай!
І знову на хитрого ворога в рейд,
І знов їх веде командарм уперед!

ГУЦУЛИ

Чия це стрілянина в горах,
Що йде від неї відлунь-дрож,
Де рине поміж скель суворих
Рвучкий і дикий Черемош?
Чому дощем падучі зорі
Летять на зорану межу?
А що за стрілянина в горах,
Про те я людям розкажу.

Ще в ті часи, як пан у злобі
Топтав Гуцульщини краї
І продавав по всій Європі
Гуцульські шитва, як свої;
Ще як гуцул за дні робочі
Ні хліба, ні добра не мав,
Був день один, що сонцем в очі
Всім можновладцям поціляв.

То був день Леніна. Гуцули
Здавна цей святкували день.
Йшли в гори, й верховини чули
Слова нечуваних пісень.
Гуцули брали самопали,
Здійнявши цівки ввєрх, до зір,
Салют давали й поціляли
Стовідгомоном в серце гір.
Ті громи чули в бідних хатах,
Ті сальви слухав друг і брат,
І ймення Ленін у Карпатах
Луною линуло стократ.

Бо знали: знамено червоне
Замайорить, панам на злість,
Бо знали: панство беззаконне
Солоно вип'є й гірко з'їсть
За кров мужицьку і за муки...
І сталося так.

Тому в цей день
Гуцули, взявши кріси в руки,
Дають салют.

Луна ген-ген
Відносить постріли у горах,
Ліси проймає відлунь-дрож,
Де рине в струменях прозорих
Рвучкий і дикий Черемош!

БАЛАДА ПРО СОН

Потомилися коні,
Потомилися люди
Від боїв і дороги важкої.
Їхні голови сонні
Опадали на груди
Й застигали в німому спокої.

Вів Будьонний загони,
Бойові ескадрони,
У страшні і запеклі атаки.
Добре білих рубали
Та від спраги мовчали,
Мовчки в січу скакали рубакі.

Сон із сідел їх кидав,
Він би ворогу видав —
Пальці зброю не в силі тримати.
Аж почули відразу —
Дав Будьонний наказа:
«Всім до одного з коней і — спати!»

Він дає на спочинок
Двісті сорок хвилинок.
Спать чотири години — не жарти...
У вечірнім тумані
Хилитались, мов п'яні...
Як же всім? Та чи можна без варти?

Командир крутить вуса:
— Вартувати беруся
Сам я. Ворог не знайде дороги.
— Ач, який невгомонний,—
Кажуть хлопці,— Будьонний..
— Постріл буде сигналом тривоги.

Об'їжджає Будьонний
Табір стихлий і сонний,
Чуйно слухає степу музику.
Місяць танчик заводить,
Все за хмари заходить,
То прогляне, то заїде — без ліку...

Ось проглянув неждано —
Промінь ліг на Івана.
Спить боєць, та й вві сні не вгає.
Руки в нього — напруга,
В одній чомбур, а друга
Шаблю міцно-преміцно тримає.

Он лягли край долини
Дві дебелі дитини —
Повкладались валетом у згоді.
Сплять, горілиць упавши,
Ледве коней прип'явши,
До ноги прив'язавши поводдя.

Он ще інша картина:
Підібгавши коліна,
Здоровенний хропе козарлюга.
З кулеметом обнявся,
В ручки пальцями вп'явся,
Мов чепіги тримає від плуга.

В балці квіти поблякли,
Де хто ліг — там і вклякли.
Ну вже й спали — поглянути мило!
А хропли, а здригались
Так, що птиці жахались,
Так, що зорі у небі тремтіли.

Командир задивився
Та й на луку схилювся,—
Кінь ступає собі без упину.
Мов спокою чатинник,
Відміряє годинник —
Другу, третю, четверту годину.

Хто це в темряві свиснув?
Місяць променем блиснув...
Офіцерський роз'їзд край дороги.
І Будьонний із маху
Поціляє в папаху —
Постріл, постріл сигналом тривоги...

Ех, схопилися друзі
У завзятті, в напрузі
І як вихори — в сідла, на коні...
Добрий сон на привалі!
Знову в битви тривалі,
Знову гострі шаблюки — в долоні.

Знов полки й ескадрони
В битвах водить Будьонний,
Нищить білогвардійців доценту,
...Був цей випадок у полі,
Та прийшов мимоволі
До співця — і втілюється в легенду.

БАЛАДА ПРО ГВАРДІЙЦЯ

Між правобережних горбів і курганів,
Плацдарм захищаючи, бився Степанів.
Вже мало бійців залишилося з роти,
З геройської роти із мотопіхоти.
Щоб жменьку героїв змести до останку,
На них насували лавиною танки,
Десятки страховищ і злива огню,
Та серце солдата міцніш за броню!

І мовив комроти, від пилу вчорнілий:
Фашистських атак ми немало відбили
І ще доведеться відбити немало,
Та де ми, гвардійці, в бою відступали?
Згадайте про бій за Москву на узліссі,
І як стояли на смерть двадцять вісім,
За ними Москва, а за нами — Дніпро,
Лани України і наше добро...
Не можна, солдати, й на крок відступати,—
Так будемо, друзі, до скону стояти!

І знову насунувся шквал-круговерть,
Повзли сорок танків і сіяли смерть.
І воїни мертвими в битві лягли,
Свої ж землі — ні вершка не дали.
І крикнув Степанів у сіль телефонів:
«Лишився один і п'ятнадцять патронів.
Прощайте, гвардійці!..» Розмова урвалась,
А слава героя навіки зосталась.
Здрігалися кручі від гулу і топу,
І танки важкі проповзли край окопу.

Ще билося серце і слухались руки,
Як мови чужої почувлися звуки.
Тоді із землі на шляхах перехресних
Підвівся Степанів як втілений месник
І вдарив впритул на фашистських чортів.
П'ятнадцять патронів, п'ятнадцять катів
Упало на землю, щоб більше не встати:
Він дорого вміє життя продавати!
Живим його взяти зібрались? Ось плата:
Гвардієць здійняв над собою гранату
І кинув під ноги — «Не здамся катам!» —
І з німцями разом загинув і сам.

Про наших героїв правдиві билини
Хай люди узнають, легенди хай линуть.
Між славних героїв Дніпра, між титанів,
Навіки безсмертний гвардієць Степанів!

1943

БАЙКИ ТА ПРИТЧІ

ПРИТЧА ПРО КАМІННЯ

Два чоловіки, з волі чи з неволі,
Каміння мали знести геть із поля.
Один оглянув ділянку свою,
Уздрів великий камінь на краю,
А далі в полі — скільки оком кинь —
Дрібне каміння, нарінок та рінь.
І він поклав собі за справу честі
Найважчий камінь спершу перенести
І, повний сили й прагнення, підвівсь,
Натужився, підняв і переніс.
А потім взявся поспіль за роботу
І перетяг завиграшки дрібноту;
Хоч і яка дрібна та марудна
Вона йому здалась — та не трудна.
Другий не мав ні волі, ні терпіння.
І в нього різного було каміння,
Але була у сні й покорі воля,
Тому великого він не оглянув поля,
А все носив дрібненькі камінці,
Що ніби і не важили в руці,
Коли ж великий камінь він спіткав,
То як не тужився, а не підняв...

І я стою — вінець творіння —
Серед громаддя скель, серед каміння
І говорю до гір, що стали грізно:
«Мерщій за діло, ще не зовсім пізно,
Бо гірко, знаючи, що сила є в руці,
Весь вік носить маленькі камінці!»

УДАВ І СЛОН

Один у пралісах Удав
Чималий апетит придбав:
Спочатку кроликів хапав,
А потім — гав.
Кролів він убивав гіпнозом —
Удава погляд їх проймав морозом,
І бідні кролики пропащі
Самі йому стрибали в пащу.
А гави зграями літали
І резолюції писали:
«Геть людожер!»

Та Удав
На грай вороній не зважав,
А прямо з пір'ям їх ковтав...
Других звірят прохав він сісти
І довго речі говорив
Про те,
чому їх треба з'їсти,
А потім — тут же з смаком їв.
І так розбійник знахабнів,
Що міри знати не хотів,
А з'ївши дріб'язок сповна,
Задумав проковтнуть Слона.
Отруйне висунувши жало,
Сичав, що все йому замало,
Що годі кроликів, ворон,
Тепер йому до смаку Слон.
А Слон презирливо сказав:
— Не по зубах ти здобич взяв.

Ось тобі розплата,
Гадина проклята! —
Ногою став
І розтопав.

Лишилися від Гітлера-удава —
Смердючий слід, лихая слава...

Мораль в цій байці всім ясна:
Не лізь, гадюко, на слона!

1942

ЛУКАВИЙ ДРУГ

Був друг у мене, приятель хороший.
Я не жалів йому ні книг, ні грошей,—
Він в мене пив,

він в мене їв

І спать лягав, коли хотів.
Захолодіє. Що за лихо,—
Пальто мое вдягає тихо,
І я мовчу... Заради друга
Не жалко ні коня, ні плуга!

Як він красиво говорив!
Збереться гурт, тече розмова
Про честь, про щирість, вірність слова...
За це я друга й полюбив:
Як він красиво говорив!

Щоправда, іноді мені
Приносили чутки гіркі, невтішні,
Що ніби друг говорить лишне
Про мене, про мою сім'ю,
Ба навіть і про честь мою.
Там натякне, що добрість голубину
Не тільки я, але й моя дружина
Йому виказує... А там мій вірш
Спаплюжить, ворога не згірш,
Там те, там се... Та од пліток брудних
Я одвертався сам і одмовляв других:
«Не вірте їм! Ет, заздрість — річ тяжка —
Клепають на дружка».

ЗОЗУЛЯ

— Не знаю, нащо ви, сестриці,—
Зозуля говорила птиці,—
Гніздечка мостите щорік.
Ви подивіться лиш на мене:
Мій дім — все царство є зелене,
Я діткам загубила лік.

То сяду у гніздо до брата,
То покладу яєчка в свата,
А потім глянь: росте дитя!
І дядько, й дядина годують,
А власні дітки голодують,
Аж доки випадуть з гнізда.

То затишок знайду в сестриці...
Такий моторній молодиці,
Що варто двох прогодувать?
Вона працює день і ніччю,
А я то сплю собі за піччю,
То вчуся в самоті співають...

Не маю клопоту ніколи —
Дітей пороздавала в школи
Та рознесла в чужі сади.
Сама ж вберуся — і до птиці,
На танці, співи, вечорниці...
Життя веселе — хоч куди!
На жаль, такі сестриці-зозулиці
Грапляються не тільки поміж птиці!

СВИНЯ-РАДІОАМАТОР

Свиня любила музику і танці.
Бувало, радіо включає рилом вранці
І у блаженному півсні
Аж мліє — слухає пісні.
Втішається...

Свині байдуже,
Що птицям спати хочеться, ще й дуже;
В барлозі лежачи, вона тихенько охкає,
Під легку ж музику
од втіхи навіть рохкає.

І так — щодня...

Чи хто з гусей хотів
Вислухувати музику і спів,
Йй все одно.

В свинячому багні,
Аби була потіха йй, свині...
Сусідня гуска лиш зробила жест —
Свиня відразу ж в і д в е л а протест:
«В своїй господі
Я хазяйка. Годі!»

Свиня зібралась на курорт.
Зітхнули птиці: «Хай йй чорт!»
І кури, гуси й гусенята
Од радості пішли гукати:
«Кінець нарешті нашим мукам,
Кінчилось м о р д у в а н н я з в у к о м!
Ну й виспимося ж без свині...»
Аж ні!

ПІВЕНЬ І СОНЦЕ

Раз якось Півень спостеріг,
Що навсправжки, не сон це:
Як закричить він: «Ку-ку-рік!» —
Небавом сходить сонце...

І Півень думать став не в жарт
І гордим став, пихатим:
Йому нічого вже не варт
І сонцем управляти...

А сонечко про те й не знало,
Так само сходило й сідало.

Такі оригінали ще бувають,
Які гадають,
Що й сонце робить круг
  по їхньому знаку,—
Лишень розвісить крила
Та зікрануть щосили:
  «Ку-ку-рі-ку!»

1956

БАРАН

В лісгосподарстві Лев
Як у своїй господі;
Жилось у нім незле
Леву-воеводі.
Він був у курсі справ
Хазяйства і політики
І звірів закликав
Завжди до самокритики.
На зборах лісових
Ревів: «Гей, звірі, чуйте,
Коли я схибив десь —
Нещадно критикуйте!
Я буду вдячний вам,—
Люблю критичне слово,—
І хиби виправлять
Візьмуть обов'язково!»
І Лис раніш усіх
У бій пішов хоробрий
І Лева крив, як міг,
Що він, мов, дуже добрий...
А молодий Баран
Візьми і бовкни здуру:
«Лев — самодур, тиран...»
І зразу втратив шкуру...

У лісі це бува,—
Там звичаї звірячі,—
А наш от голова,
Він — лагідної вдачі!

1960

НАКЛЕПНИК І ЗМІЯ

Восторжений Осел, почувши втішну звістку,
Натрапив на Рябка, що гриз в ту пору кістку.

— Ти новину чував?

Єй, радість скрить — несила:

Наклепника змія отруйна укусила.

— Гай-гай,— відповіда

рудий Рябко скептично,—

Відразу видко, що Осел —

тварина непрактична.

Так знай: наклепник і не охне,

А от гадюка певно здохне.

Піди поглянь,

Бо кров наклепника — отрута досконала.

— Ну що, жива?

— Ні, вже сконала...

Що ж, скептик-пес кругом був прав:
Отруйнішої тварі світ не знав!

1944—1960

КВОЧКА Й КУРЧАТА

Як завжди, Квочка сіла на гніздо,
Як завжди, мала висидить Курчата;
Не нею справа ця була почата
І повністю відома — від і до.

І Квочка тішила себе лиш тим,
Що будуть діти крізь ту саму призму
Дивитись на проблеми реалізму
І далі йти її шляхом простим.

І що ж, і що ж, дивись, які дива:
Лише проклюнулось Курчатко перше,
Враз запищало, дзьоба не утерши,
Якісь незвичні звуки і слова.

І то не був якийсь там атавізм,
Воно сюрчало
«Сюр... сюр... реалізм».

Годилося б і Квочці помічати,
З чийх яець висиджує Курчата!

1963

ЖАРТИ Й ПРИПОВІДКИ

ЛЕДАЩО

Було це за царя Панька,
Коли була земля тонка.

Запріг дядько коня в бричку
Та й везе, сердитий,
Лінюха-синка до річки,
Щоб його втопити.

Аж назустріч їм сусід
Трапився в ту пору:
— Куди, кумоньку, чуть світ
Поспішаеш з двору?

— Та везу синка топити.

— Що ти, куме, нащо?

— Працювати не бажає

Чортове ледащо!

— То віддай,— сусід прохає,—
Мені свого сина.

Може, з нього люди будуть:

Ще ж воно дитина...

Тут і син піднявся з воза,
В розмову встряває:

— А яка у вас робота?

— Роботи немає.

Знай собі до столу сісти
Вареники їсти.

Тільки треба нахилитись —

В сметану вмочати...

— Ще й вмочати, нахилятись,
Боже, скільки діла.
Ні, вези топити, батьку,
Топи мене сміло!

1946

РОЗСУДИВ

Така пригода на селі,
Що всюди гнів і жаль:
Дружину з ревнощів убив
Іван, кривий коваль.
Як носить злодія того
Й не проковтне земля?
Зібрався сход. Судив, рядив —
Повісить коваля!
І справедливий вирок цей
Підтримали усі,
Аж до громади слово взяв
Премудрий дід Мусій.
— Невірно судите, дядьки,
Де ж ваша голова?
Коваль то у селі один,
А бондарів аж два...
То як же ми без коваля,
Питаю, будем жить?
То краще бондаря убить,
А коваля лишить...
— Розумна річ, правдива річ,—
Громада промовля...
І вбили бондаря мерщій,
Лишивши коваля!..

1946

НЕ ЧУЮ...

Жарт

Став сповідати піп дяка,
Випитувати став злегка
Про різні справи нехороші:
— Ти, дяче, крав у церкві гроші?

Та враз оглух тетеря-дяк,
Руками крутить так і сяк,
Поклін кладе ошую:
— На цьому місці аж ніяк
Я, батюшко, не чую.

— Невже не чуєш? — каже піп.
— Не чую зовсім, — дяк в одвіт. —
Не вірите, стривайте,
Самі сюди ставайте.

Став сповідати дяк попа,
Так обережно приступа
Із хитрістю всією.
— А що робили ви, — пита, —
З дячихою моєю?

Почервонів з натуги піп,
Забулькотів, немов окріп, —
Прийшлося йому до скрути:
— Нічого ж тут не чути!

— Не чути, значить? — дяк пита.
— Не чути,— піп відповіда.
— Тоді ми з вами — квити,
Ходім в олтар служити...

СОЛДАТСЬКА ЗВИЧКА

В село з війни прийшов солдат,
Рідня його вітати:
Там кум, там зять, там сват, там брат,—
Від хати і до хати.
І скрізь, як водиться в селі
(Тих звичаїв не гудьмо!),
Закуска й чарка на столі:
— Ну, куме рідний, будьмо! —
Одну — за орден, а другу
І третю — за медалі...
І так гуляти по кругу́
Іде чарчина далі.
— Вгощайся, брат, закусою, сват,
Це ж не в окопі — дома!
Бери кисіль, тягни салат,
Сальце ось — річ відома.—
І наш солдат, як звук давно,
Хоча й не по уставу,
Чи їв, не їв — усе одно,
А ложку — за халяву.
Прийшов додому. Чоботи
Немов з свинцевим днищем,
Він здивувався — що-бо то
Дзвенить за голенищем?
Він чобіг — смик, а звідти — брязь:
Шість ложок край запічка...
Тут і солдат зачудувався.
— Що значить,— каже,— звичка!

1946

«НЕ З ВАШИМ ЩАСТЯМ, ДЯДЬКУ!»

Ходив чумак у Крим по сіль,
Збив постולי і ноги,
Але нарешті час наспів —
Вертається з дороги.

Була дружина в чумака,
Сказати правду — клята.
Зустрів тут небіж, натяка:
— Слаба... з хреста мов знята...

— То, може, той... То, може, те...—
Чумак йому белькоче,
А той зітхнув лише, проте
Утішить дядька хоче:

— Е, ні, одужала, встає,
І дома все в порядку.—
І співчутливо додає: —
Не з вашим щастям, дядьку!

1960

МІСЯЦЬ ЧИ СОНЦЕ?

Плівся п'яний та в калюжі
Ліг відпочивати,
І другий п'янюга з шинку
Кривуля до хати.
Мабуть, добре, неборака,
Залив собі очі,
Бо не може одрізнити
Білий день від ночі.
Та й натрапив на другого:
— Встаньте на хвилинку! —
Той зо сну очима лупа:
— А що тобі, синку?
— Не второпаю, далєбі,
Чи ява, чи сон це?
Що воно у небі світить —
Місяць а чи сонце?
Позіхнув другий спросоння:
— Оце ж бо, сердешний,
Знав у кого запитати,—
Та я ж не тутешній!

1960

ВИКРУТИВСЯ

Оратор раз на зборах
Реч гáряче держав:
— На нас у громадянську
Дванадцять йшло держав...
Та історичну помилку
У всій її красі
(Тепер же всі учені!)
Помітили усі.
І правдолюбець юний
З образи задрижав.
— Та ж,— крикнув, не дванадцять,
Чотирнадцять держав! —
Але й митець-проловець
Не закричав: «Горю!»
— Та про ті дві, маленькі,
Я вже й не говорю...

1960

ЗАГОВОРИВСЬ

Жарт

Оце, кохані, я доживсь,
Що просто серце крається,
До того вже договоривсь,
Що запліт язикається...

Колись до бесіди охоч,
Тепер не те висловлюю,
Лише почну, і хоч не хоч —
Всі пута пересловлюю...

Та що язик? А очі, слух?
Ресурси й тут кінчаються:
Візьму газету я до рук,
А вже й зліпи очаються...

І телевізор тільки злить,
Але ніяк не радує:
Подивлюсь — болова голить,
І спати йду з досадою...

Таких сюрпризів п'їм і ю
На старість повну дозу!
В кафе замість шартрезу п'ю
По шкляночці склерозу!

1969

ГРАДАЦІЇ

Жарт

Як шістдесят, хоч і не вкрадених,
Він пропиває за момент —
То тип морально вщент розкладений,
Антиморальний елемент!

А другий — той, що п'є й гуляє
На сто своїх, сякий-такий,
Довіри також не вселяє —
То тип морально нестійкий.

А коли третій має двісті
І часто загляда в салун,
Охочий випити і з'їсти,
«То,— кажуть,— хлопець-веселун».

А той, що триста огрібає,
Такий усім і мил, і люб:
«Хай п'є, ума ж не пропиває,
Така натура, життєлюб!»

1967

СОБАЧНИКИ

Колись наш предок приручив
Собаку, і донині,
Як водиться, служив і жив
Собака при людині.

А що тепер я бачу, ось,
У вік науки й праці?
Себе прирік на інше хтось —
Людина при собаці!

Коли на шворці пес веде
Господаря в долину,
Кому на думку не спаде:
Закабалив людину!

1960

ПОЕМИ

З М І С Т

У вічнозеленому саду поезії. *Дмитро Білоус* . . . 3

В І Р Ш І

ІЗ КНИГИ «ЕНЕРГІЯ» (1930)

Березань	19
Рейс .	21
Рефрен	23
Дим . . .	25
Аеродром	27

ІЗ КНИГИ «МОІМ РОВЕСНИКАМ» (1932)

Два Херсони	29
Поїзди республіки	31

ІЗ КНИГИ «КРАЇНА МАЙСТРІВ» (1932)

Суцільна лірика

«Підійду до вікна»	34
«Над річкою літо і гомін...»	34
«Струнко й тісно стоять дуби...»	35
«І западає день за башти, за шпилі...»	36
Рядки петиту	37

ІЗ КНИГИ «ДНІ, ДОРОГИ, ДРУЗІ» (1934)

«Мене оберігає від схоластики...»	39
«Те, що в серці залягло мов кладень...»	41
«Я поет. Я будівельник слова»	42

Перегорну сторінку...	43
Три народження Махбуби Рахімової	45
ІЗ КНИГИ «ПОВНОЛІТТЯ» (1935)	
«Нехай мені торочать дурні...»	47
«Час іде, як кур'єрський поїзд»	48
«І чорна яма двору, і кімната...»	49
«Ніч виходить в липневі степи...»	50
«Може, все життя тебе я ждав...»	51
«Сонце в шибку стукає — вставай...»	52
«Мое серце, володар мелодій...»	53
Надходить весняна гроза...	54
«Уже покошені отави...»	55
Вмируще ремесло	56
Люба	58
ІЗ КНИГИ «ПІВДЕНЬ» (1937)	
Дні і ночі...	60
Дорога	63
«Був я вражений таким пейзажем...»	65
Полтава	67
Сад Тараса Шевченка	69
Кінець літа	72
Горький	72
Море	73
«Вночі моя уява ожива...»	76
Пам'яті Едуарда Багрицького	77
ІЗ КНИГИ «ЗОЛОТІ КЛЮЧІ» (1938)	
«Юних літ казки обворожили...»	79
«Мені чужа бундючність пишних поз...»	80
«Ти хочеш знати, яке буває море?»	81
«Ластівка летіла із-за моря...»	82
«Солоний вітер подуває з моря...»	83
«Вийдеш вранці до моря...»	84

До моря	85
«Дай обніму тебе, кохана...»	87
Похорон Пушкіна	88
Пам'яті Миколи Островського	90
Шевченко в засланні	91
Рота імені Шевченка	93
«Рожевий захід замахнув крилом...»	96

ІЗ КНИГИ «КАЛИНОВИЙ МІСТ» (1940)

Калиновий міст	97
Площа Держинського	99
«Де б на землю не ступив радянську...»	101
«Брели ми парком неосвітленим...»	103
«Сумуючи, як сад зимою...»	104
«Безліч довгих верст...»	105
«Любих рук цілющі долоні...»	107
«Прекрасні дні осінні в теплім сонці...»	108
«Люблю я вийти в сад після дощу»	109
«Коли цвітуть в рясному вбранні вишні...»	110
«Як осінь рання в золотім убранні...»	111
Соловей	113
Криниця	114
Ворскла	115
Скільки раз...	116
«Насувається туман із поля...»	118
«Як освіжають перші грози...»	120
«Не зупинити неповторну мить...»	121
Про смерть	122
«Ми в човні удвох були. Безкрає...»	124
Сини	125
«Ні пишним лугом, ні затишним лісом...»	128
На могилу Кости Хетагурова	129

ІЗ КНИГИ «ГОРИ І ДОЛИНИ» (1946)

Співають діви на Дунаї...	130
-----------------------------------	-----

Дружина	132
Слово Івана Франка	134
Малий Іван	137
Сестра	138
Мати	139
Невтішний	140
Роздуми	142
«Нічого незвичайного немає...»	145
Неспокій	146
У травні	148

ІЗ КНИГИ «ПІД ЗОРЯМИ РАДЯНСЬКИМИ»
(1950)

Хвала життю!	149
Я сто літ проживу...	150
Братові	151
Тиса	152
Кум	153
Янка Купала	155
Тобі	157
Іван	159
Геленджик	161
Материнська віра	163

ІЗ КНИГИ «СРІБНЕ ВЕСІЛЛЯ» (1957)

Лада	165
Журило	166
Душа чудесного шукає...	168
Сповідь	170
Степові	173
Подарунок	175
Якубу Коласу	177
Ти питаєш — чому я веселий?	179

ІЗ КНИГИ «ЩЕ НЕ ВЕЧІР» (1961)

Ще не вечір	180
«Всю ніч стискалось бідне серце...»	182
«Ти вже хочеш мене поставить...»	183
«Багрянюкрилою зигзицею...»	184
«Запах свіжоскошеного сіна...»	185
«Чи ти бачив криницю замулену?»	186
«Я божкам ніяким не молюся...»	187
Яблулька	188

Сонети про любов і розлуку

«Приходиш ти, коли тебе не ждуть...»	189
«Як легко серцем нам було єднатись...»	189
«Присядьмо, люба. Дай на хвилюку руку»	190
«За все, за все призначена ціна...»	191
«Наївно ми, мужчини, уявляєм...»	191
«Чи хто повірить, що через простори...»	192
«Ні, я на тебе вже не маю права!»	192
«Було багато зустрічей, розлук...»	193
«У залі, в час непевного смеркання...»	194
«Чи в тебе, друже мій, така була...»	194

ІЗ КНИГИ «ВІЧНОЗЕЛЕНЕ ДЕРЕВО ЖИТТЯ» (1967)

Спіраль	196
«Життя в труді і в боротьбі...»	198
«Не говори, що старості наближення...»	199
Ода на честь дерева	200
Огонь його мислі	203
«Учора я думав про тебе...»	205
Розмова з касиркою	206
Маяки	208
«Трохи суму — не кажи: ні...»	209
Не оспівуй...	211

ІЗ КНИГИ «ФОРМУЛА ЩАСТЯ» (1970)

Любовне	212
Суперечка з самим собою	213
Аналіз неспокою	215
Пам'яті Рильського	217
Івану Виргану	218
Що таке поезія?	219
Діалектична формула щастя	221
«Одгомоніли теплі зливи...»	223
Ода швидкості	224
Осанна батькові	225
Осанна матері	226
Дівчині з прекрасної УТ	228

Сонетарій

Паралель	230
Кредо Шекспіра	231
Сигнали	232
Катарсис	233
Суперечка	234
Золоте весілля	235
Через терни — до зірок	236
Докір	237
Шляхи романтики	238
Весна-володарка	240
Василію Стефанику	241
Івану Котляревському на двохсотріччя	242
Розмова з рецензентом	243
Двоїстість	244
Дистихи	246
Карусель	247
Біла станція	249

НА КРИЛАХ ПІСНІ

«Ой про що шумлять тополі...»	251
«Осипають листя віти...»	252
Скоромовка	253
Берізка	254
Зеленню і золотом...	255
«Похилився явір на яблонию»	257
За вікном	258
Сумна історія	260

ЛАД БАЛАД

Балада про Перекоп	261
Балада про командарма	265
Гуцули	267
Балада про сон	269
Балада про гвардійця	272

БАЙКИ ТА ПРИТЧІ

Притча про каміння	274
Удав і Слон	275
Лукавий друг	277
Зозуля	279
Свиня-радіоаматор	280
Півень і сонце	282
Баран	283
Наклепник і змія	285
Сірий Вовк	286
Квочка й Курчата	287

ЖАРТИ Й ПРИПОВІДКИ

Ледащо	288
Розсудив...	290
Не чую...	291
Солдатська звичка	293

Стара пісенька на новий лад	294
«Не з вашим щастям, дядьку!»	295
Місяць чи сонце?	296
Викрутився	297
Заговоривсь	298
Градації	299
Собачники	300

ПОЕМИ

Норд-ост	303
Сад над Інгулом	317

СТЕПАН АНДРЕЕВИЧ КРЫЖАНИВСКИЙ
БЕРЕЗКА

Избранные стихи

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактори *С. Зінчук, Л. Володіна*
Художник *Т. І. Кожеєва*
Художній редактор *С. П. Савицький*
Технічний редактор *Г. Г. Підгурський*
Коректор *Л. М. Кирилець*

Виготовлено на
книжковій фабриці «Жовтень»
Комітету по пресі
при Раді Міністрів УРСР,
Київ, Артема, 23а.

БФ 26055 Здано на виробництво 22/Х 1970 р.
Підписано до друку 11/ІІ 1971р. Папір друк. № 1.
Формат 70×90¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 10,875.
Ум. друк. арк. 12,724+1 вкл. Обл.-вид. арк. 10,961.
Ціна 1 крб. 60 коп. Замовл. 1245. Тираж 7000.